

Katholiek Amsterdam

1900-1960

Indeling

Deel 1	Amsterdam
Deel 2	Van wieg tot graf
Deel 3	Katholicisme in Amsterdam
Deel 4	Kerken en parochies
Deel 5	Katholieke kunst

Deel 1 Amsterdam

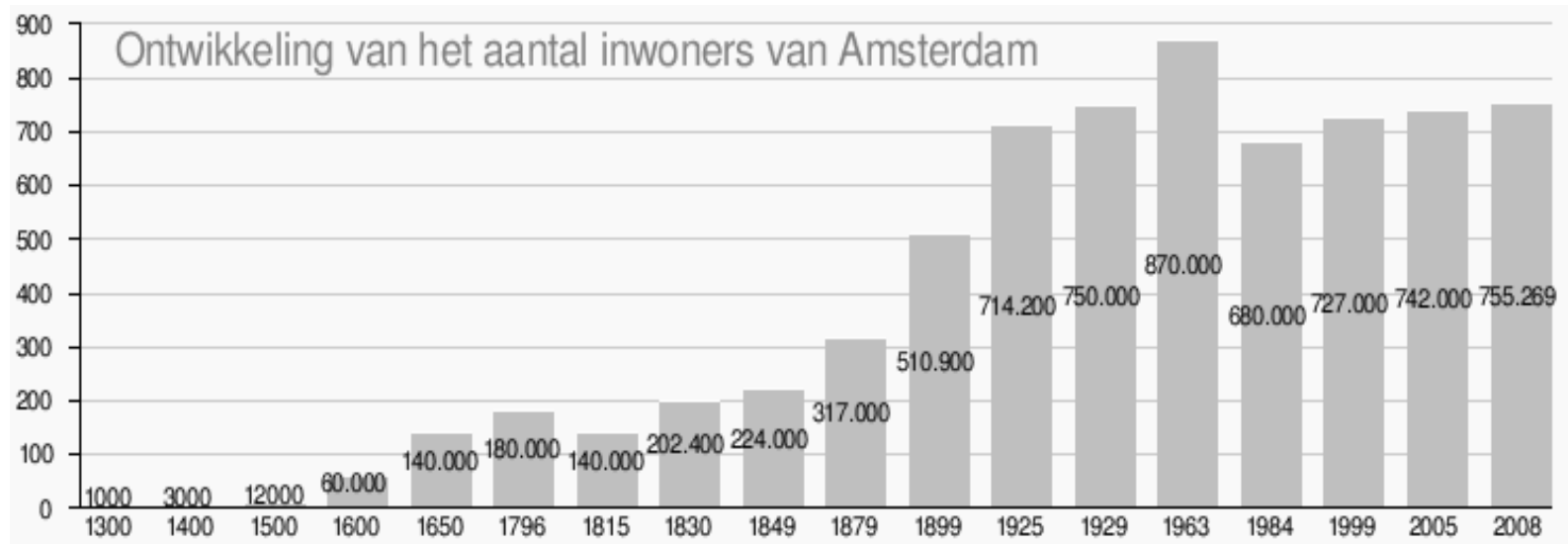


Amsterdam



Amsterdam ontwikkelde zich in het begin van de 20^e eeuw tot een moderne stad. Handel en industrie bloeiden en veranderden samen met het beginnende toerisme en uit-gaansleven het aanzien van de stad. Hotels, warenhuizen, stations, gebouwen voor banken en verzekeraars, gasfabrieken, diamantfabrieken, theaters, feest- en concertzalen, winkels, musea en bioscopen werden gebouwd in de oude stad en in de nieuwe buiten-wijken. Rembrandtplein en Leidseplein werden uitgaanscentra. Damrak, Nieuwendijk, Kalverstraat, Leidsestraat en Leidseplein werden winkelstraten. Auto's, fietsers, bussen en trams veroverden het straatbeeld op rijtuigen, voetgangers en handkarren. De stad groeide snel, maar behalve de welvaart groeide ook de armoede. In 1899 bestond bijna de helft van de 117.000

Amsterdam



Na de Eerste Wereldoorlog zet de modernisering door met de Olympische Spelen (1928) en de presentatie van het Algemeen Uitbreidingsplan Amsterdam (AUP) in 1934, waarin Buitenveldert, het westelijke havengebied, de westelijke tuinsteden, de luchthaven Schiphol en het Amsterdamse bos zijn opgenomen. De bevolking van Amsterdam groeide zo van ongeveer 500.000 inwoners in 1900 tot ongeveer 900.000 in 1960. Na 1960 liep de bevolking aanvankelijk terug door de uittocht naar omliggende gemeenten als Amstelveen, Purmerend en Almere om geleidelijk sinds de jaren tachtig weer te groeien tot ongeveer 805.000 in 2010.

Amsterdam



Tegen het einde van de 19^e eeuw ontstonden als particuliere initiatieven de eerste woningbouw-verenigingen die door afbraak en nieuwbouw betaalbare en betere arbeiderswoningen wilden bouwen. Met de Woningwet van 1901 werden de onteigening ten behoeve van woningbouw, bouwvergunningen en onbewoonbaarverklaringen geregeld en werden gemeenten verplicht om bouwverordeningen en uitbreidingsplannen op te stellen. Ook de financiering van woningbouw-verenigingen werd door de wet vergemakkelijkt. Aldus konden in 1909 door Rochdale de eerste woningwetwoningen aan de Van Beuningestraat worden opgeleverd. In 1925 waren er al bijna zestig woningbouwcorporaties in Amsterdam actief, waaronder ook een aantal katholieke verenigingen (Het Oosten en Schoonhoven).

Amsterdam



De architecten van de Amsterdamse school bouwden vanaf 1915 aan de nieuwe wijken. Omliggende gemeenten (Sloten, Watergraafsmeer, Nieuwendam, Ransdorp en delen van Nieuwer-Amstel) werden in 1921 geannexeerd en opgenomen in de nieuwe wijken die in de stijl van de Amsterdamse school in het Plan West met het Mercatorplein en het Hoofddorpplein, het Plan Zuid met de Apollolaan en de Minervalaan, en de tuindorpen in Amsterdam Noord ontstonden. Zij omsloten de wijken van het plan Kalff met wat later de Gordel 20-40 werd genoemd. Linksboven: onderdeel van Plan Zuid: De Wolkenkrabber (Daniel Willinkplein). Linksonder: keuken in woning in de wijk Landlust, de eerste wijk op basis van het AUB in Amsterdam-West.

Amsterdam



Jordaanoproer in 1934

De arme wijken van de stad, waaronder de Oostelijke Eilanden en de Jordaan, waren ondanks deze verbeteringen in de eerste helft van de 20^e eeuw regelmatig het toneel van oproer en stakingen. Naast de protestantse, de liberale en de katholieke zuil ontstond begin 20^e eeuw al snel een socialistische zuil. Bij de verkiezingen in 1901 behaalden de sociaal-democraten al 24%, in 1907 35% en in 1913 42,7% van de Amsterdamse stemmen. In 1916 dreigde tijdens een economische crisis en een periode van voedseltekorten zelfs een Communistische revolutie. Tijdens de gevechten van dit Aardappeloproer vielen tien doden en vele gewonden. Het aantal

Amsterdam



De katholieken manifesteerden zich onder andere door de bouw van kerken en het organiseren van massaal bezochte bijeenkomsten. Zo was er in 1903 het overlijden van paus Leo XIII en in 1924 het Internationaal Eucharistisch Congres. Voor Amsterdam was het bezoek tijdens dit congres van vele kardinalen en bisschoppen een bijzonderheid. Er waren plechtigheden in het station en op het begijnhof. Als Pauselijke legaat zat kardinaal Van Rossum (1854-1932) het congres voor. In een afsluitende meeting met 800 mannenstemmen en 500 jongensstemmen gaf de kardinaal de eucharistische zegen. Links: affiche van Jan Toorop voor het Eucharistisch Congres (1924).

Amsterdam

Blokken van katholieke woningbouwverenigingen waren in Amsterdam versierd met vlaggen en slingers. Hieronder het Papendorp bij de Vredeskerk.



Amsterdam



Links: massale kindercommunie tijdens het Eucharistisch Congres (1924).

Amsterdam



Een andere belangrijke manifestatie waren de sacramentsspelen ter ere van het Heilig Mirakel. Het Sacramentsspel Anno Sancto van 1933 had blijkens het programmaboekje maar liefst 3.500 medewerkers. Onderdeel van het spel was een reconstructie van de Middeleeuwse Amsterdamse Mirakelprocessie.

Amsterdam



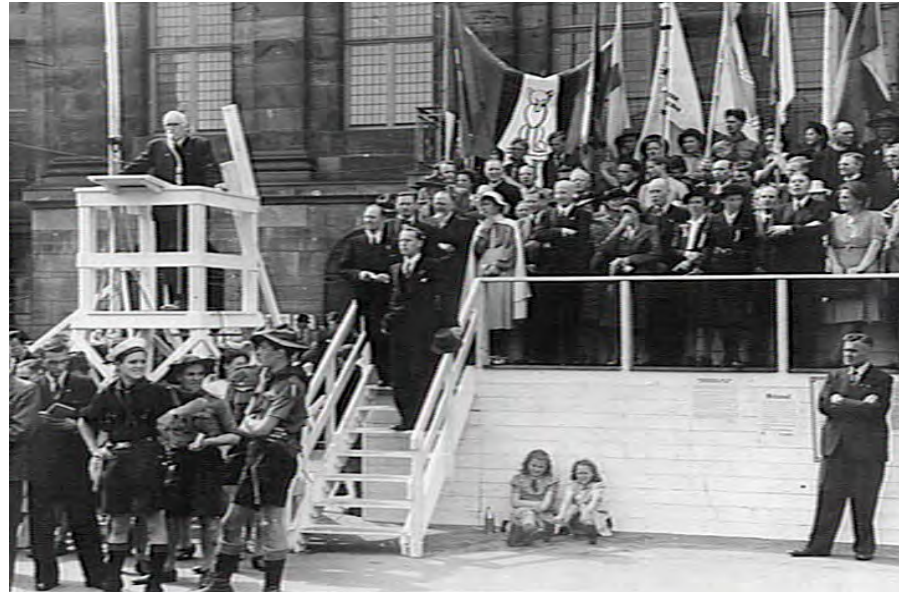
Met de Duitse bezetting breekt een donkere periode voor de stad en haar inwoners aan. Van de bijna 80.000 Amsterdamse joden aan het begin van de Tweede Wereldoorlog kon slechts een kwart in de oorlogsjaren aan de genocide ontkomen. Ook van de ongeveer 12.000 joodse onderduikers kon slechts eenderde overleven. Het stadsbestuur bood weinig verzet toen in 1940 bijna vierhonderd joodse ambtenaren van hun functie werden ontheven. Niet alleen het bestuursapparaat werd gezuiverd ook andere organisaties, waaronder de katholieke organisaties, werden gelijkgeschakeld. Ze werden verenigd in één gezamenlijke organisatie onder Duitse controle. De bisschoppen spraken zich uit tegen de verplichte tewerkstelling van Nederlanders mannen in Duitsland.

Amsterdam

Met medewerking van de Joodse Raad en de Amsterdamse politie begonnen in 1942 de deportaties in 1942. Een scherp protest daartegen werd in juli 1942 in alle katholieke parochies voorgelezen.

“De hieronder vermelde Nederlandsche Kerken, reeds diep geschokt door de maatregelen tegen de Joden in Nederland, waardoor zij uitgesloten worden van het deelnemen aan het normale volksleven, hebben met ontzetting kennis genomen van de nieuwe maatregelen, waardoor mannen, vrouwen, kinderen en heele gezinnen zullen worden weggevoerd naar het Duitse Rijksgebied en onderhoorigheden. Het leed, dat hiermede over tienduizenden wordt gebracht, de wetenschap, dat deze maatregelen tegen het diepste zedelijk besef van het Nederlandsche volk strijden, en bovenal het indruischen dezer maatregelen tegen hetgeen van Godswege als eisch van gerechtigheid en barmhartigheid gesteld wordt, nopen de Kerken tot U de dringende bede te richten aan deze maatregelen geen uitvoering te geven.”

Amsterdam



Na de bevrijding van Zuid-Nederland in het najaar van 1944, moest Amsterdam nog een hongerwinter doorstaan voordat ook in Amsterdam de bevrijders konden worden toegejuicht. Honger, kou en besmettelijke ziektes zorgden die winter in Amsterdam voor veel slachtoffers. Bomen werden gekapt om als brandstof te dienen en voedseltochten werden ondernomen naar het omliggende platteland. De vreugde was dan ook groot toen op 4 mei 1945 de Duitse capitulatie bekend werd. Boven: burgemeester de Boer spreekt op de Dam bij de Bevrijding. Op de voorgrond katholieke verkenner, op het podium vertegenwoordiging van De Graaf en o.a. pastoor Aarts van de Nieuwe Kerk (1945).

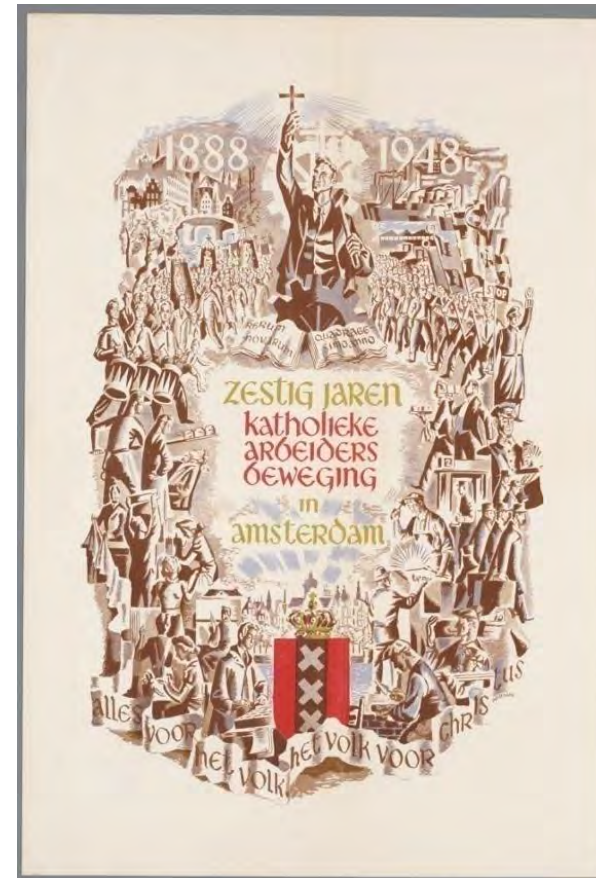
Amsterdam



In de jaren na de oorlog werd gewerkt aan de wederopbouw van Amsterdam en haar economie. De dokken in de haven werden gerepareerd, de scheepsbouw werd weer opgepakt en ook de toegang tot de haven vanuit zee via de sluizen van IJmuiden werd hersteld. De luchthaven Schiphol werd uitgebreid en de IJtunnel en Coentunnel werden aangelegd ten behoeve van het snel groeiende Amsterdam-Noord. De toenemende welvaart en de stijging van het opleiding-niveau leidden tot een ander levens-patroon.

Vernieuwingen als televisie, vakanties (vliegreizen) en telefonie doen hun intrede. Linksboven: de NDSM haven. Linksonder: de

Amsterdam



Na de Tweede Wereldoorlog wordt de organisatie van de katholieken in verzulde organisaties in belangrijke mate weer opgepakt. Boven: affiches voor een tentoon-stelling van de Katholieke Arbeidersbeweging in het gebouw van de Jozefgezellen-vereniging aan de Stadhouderskade. Pas in de jaren zestig komt er een kentering.

Amsterdam

Direct na de Tweede Wereldoorlog was al bijna de helft van de Amsterdamse bevolking ontkerkelijk. Er komen dan nieuwe initiatieven. Het bedrijfsapostolaat ontstaat na de Tweede Wereldoorlog om de invloed van het Communisme en de ontkerkelijking in de arbeiderswijken tegen te gaan. Het initiatief daartoe werd genomen door pastoor Kouwenhoven van de Maria Magdalenakerk, rector Hupperetz, aalmoezenier van de Katholieke Arbeiders Jeugd (KAJ) en pater Damascenus, de overste van de Capucijnen aan de Lijnbaansgracht. In 1949 verzocht deken Van der Burg aan pater Damascenus om een pater Capucijn beschikbaar te stellen voor het Amsterdamse bedrijfsapostolaat.

Bedoeling was om in bedrijven kernen van bewust katholieke arbeiders te vormen. De Capucijnen, bekend om hun nederigheid, armoede en inzet in zielzorg onder zeelieden en in bedreigde volkswijken, leken bij uitstek geschikt voor het bedrijfsapostolaat. Vanuit hun klooster in de Jordaan verrichten zij sinds 1910 al veel sociaal werk. Ze verzorgden alcoholisten en bejaarden en zetten kamp- en speeltuinwerk op (Licht en Lucht).

Amsterdam



Behalve door Capucijnen werd het bedrijfsapostolaat ook door Franciscanen (onder leiding van Montanus Versteeg vanuit de OLV Vrouwe van Lourdes aan de Jacob Catskade en met een eigen centrum aan de Oranje Nassaulaan 41), Karmelieten en Jezuiten uitgevoerd:

- De Franciscanen waren onder andere werkzaam in de Boldootfabriek, bij DRAKA, Ford, Waternet, het GVB, de PTT en de stadsreiniging.
- De Karmelieten, die zich richtten op de kledingindustrie en winkelbedrijven als C&A, hadden een centrum in de Van Eeghenstraat.
- De Jezuiten gebruikten eerst een zaaltje in de Beulingstraat bij de Krijtberg en later een pand aan de Gabriël Metsustraat (het Katholiek Sociaal Centrum Amsterdam). Zij richtten zich o.a. op de ADM-werf, de haven, scheepvaartmaatschappijen, gemeentelijke bedrijven, KLM, Schiphol, de politie en de TCA. Rechts: Gabriël Metsustraat 9, gevelsteen Sint Jozef van het Katholiek Sociaal Centrum. Verder was er het netwerk van katholieke sociale organisaties als KAB, KAJ, Credo

Deel 2 Katholicisme van wieg tot graf



Katholicisme – van wieg tot graf



In 1868 riepen de bisschoppen op om katholieken alleen naar katholieke scholen te sturen. Het katholieke onderwijs kon zo aan het einde van de 19^e eeuw een enorme vlucht nemen en een belangrijke plaats gaan innemen binnen de katholieke zuil. Bij nieuwe kerkgebouwen werden vaak meteen ook katholieke scholen gebouwd, zoals de diverse scholen rond de HH Martelaren van Gorcumkerk aan het Linnaeushof in de Watergraafsmeer. De Sint Catharinaschool lag in Oud-Zuid bij de Thomas van Aquino-kerk en ook rond De Boom in Oud-West en de Posthoornkerk aan de Haarlemmerstraat kwamen scholen. Boven: de leraren van de Sancta Mariaschool van de Broeders van St. Louis in 1911 aan de Prinsengracht bij de

Katholicisme – van wieg tot graf



Tegenover de Augustinuskerk verrees in 1933 het nieuwe broedersklooster (links) aan de Postjesweg naar een ontwerp van de architect K.P.Tholens. Vanaf 1933 werden door de Broeders van Maastricht vanuit het klooster aan de Postjesweg vele scholen in Amsterdam West bediend (linksonder: inzegening van de St. Dominicus ULO):



School – naam	Adres
St.Augustinusschool A	Eerst Baarsjesweg 265 vanaf 1934 aan de Orteliusstraat 15
St.Augustinusschool B	Orteliusstraat 15
St.Tarcisiusschool	Cabralstraat 1 later Corn.Dirkzstraat 6 - 8
St.Jozefschool	Marco Polostraat 191 Orteliusstraat 15
St.Leoschool	Corn.Dirksz.straat 6 - 8
St.Franciscusschool A	Robert Scottstraat 32
St.Franciscusschool B	Robert Scottstraat 34
St. Dominicusschool voor ULO	eerst Marco Polostraat 191 later Erik de Roodestraat 18
Pius X school voor ULO	Begonnen in de Cabralstraat 1 later Erik de Roodestraat 18
Kweekschool Magister	Jan Tooropstraat 136

Katholicisme – van wieg tot graf



De in de tweede helft van de 19^e eeuw gestichte broederschappen kenden een grote groei, waaronder de door de Amsterdamse pastoor Hesseveld in 1842 gestichte Broederschap van de Levende Rozenkrans ofwel de Broeders van Amsterdam. Deze Broeders van Amsterdam verrichtten liefdewerk elders in Nederland (linksboven: schoenmakerij van hen in het Limburgse Heythuysen). De congregatie van de Broeders van Huijbergen was een onderwijscongregatie. In Amsterdam waren de broeders van Huijbergen vanaf 1926 actief in het katholieke basisonderwijs in de Vredesparochie vanuit het broederhuis aan de Hillegaertstraat (linksonder).

Katholicisme – van wieg tot graf



De Broeders hebben in Amsterdam in diverse kloosters gewoond. Hun laatste klooster was het Augustinusklooster aan de Postjesweg. Boven: de eerste bewoners in 1933 van Huize Augustinus.

In 1893 kwamen de broeders van St. Louis van Oudenbosch naar Amsterdam op verzoek van de pastoor van De Posthoorn om geleidelijk het onderwijs voor jongens op zich te nemen. Zij begonnen op Keizersgracht 65, in een huurhuis, met een zogenaamde jongheherenschool, die als Saint Louis zich een uitstekende reputatie zou verwerven. Later werden ze in Amsterdam actief in diverse andere scholen, waaronder de Heilig Hartschool aan de Ferdinand Bolsstraat. De Broeders van Maastricht vestigden zich al kort na de stichting van de Congregatie (1840) op 1 mei 1845 in Amsterdam ten behoeve van het jongensweeshuis.

Katholicisme – van wieg tot graf



De congregatie van de priesters van het Heilig Hart (SCJ) is in de 19e eeuw gesticht door Leo Dehon in de Noord-Franse industrie stad St.Quentin. In de periode van begin 1955 tot eind 2000 werkten zij vanuit de Honthorstlaan 20 (links). Daarvoor waren de paters gevestigd in een huis aan de Keizersgracht 19. De paters werkten o.a. aan het St. Franciscus Liefdewerk (S.F.L.). Broeders en priesters van het Heilig Hart waren ook als leraar verbonden aan het Nicolaaslyceum. Zij woonden vanaf 1960 in het St.Nicolaasklooster (linksonder) bij het Beatrixpark.

Katholicisme – van wieg tot graf



In 1926 namen de paters van de congregatie van Het Heilig Hart (SCJ) in Amsterdam het jeugdwerk over, dat begonnen was door de Vincentianen. De paters SCJ namen de clubhuizen op de Oudezijds Voorburgwal en aan de Wittenburger gracht over en bouwden het werk uit. Naast het pastorale aspect en het groepswerk deed ook het maatschappelijk werk zijn intree. Het clubhuis werd de huiskamer van de buurt. De pater-directeur en de maatschappelijk werkster trokken de buurt in, kenden de mensen in hun eigen leefsituatie, terwijl de clubhuisleidster groepswerk organiseerde voor kleuters tot en met bejaarden. Aan vrijwilligers was er aanvankelijk geen gebrek. De parochies en scholen leverden veel geëngageerde jongeren (links).

Katholicisme – van wieg tot graf



De onderwijscongregaties herstelden zich snel van de schade in de Tweede Wereldoorlog. De lagere scholen, kweekscholen, ULO-scholen en internaten namen in aantal en omvang toe. Pas in de jaren zestig begon de terugtrekking uit het onderwijs. De terugtrekking uit de wezenzorg begon eerder. Het aantal wezen daalde en er werd gekozen voor gezinsverpleging in plaats van gestichtsoopvoeding. Doordat het lokale onderwijsaanbod sterk was toegenomen was er ook al snel geen behoefte meer aan internaten.

Katholicisme – van wieg tot graf



Pater Koets van de Witte Paters houdt een lezing voor het Afrikateam van de Katholieke Arbeiders Jeugd.

In de eerste helft van de twintigste eeuw ontwikkelden zich het katholiek onderwijs, de katholieke pers en het katholiek verenigingsleven sterk. In vrijwel iedere fase van het leven en op ieder terrein van het maatschappelijk leven werd de eigen katholieke identiteit benadrukt. Katholieke organisaties vormden zo de katholieke 'zuil'. Het verschil met 'de anderen' werd sterk benadrukt. Die anderen - protestanten, liberalen en socialisten - zetten zich ook af: tegen elkaar en tegen de katholieken. Ook zij organiseerden zich, net als de katholieken, in 'zuilen'. Van de wieg tot het graf bleef in het harnas de Nederland

Katholicisme – van wieg tot

graf



Met de encycliek Rerum Novarum (1891) begon de katholieke sociale politiek. In de katholieke arbeidersbeweging van de eerste helft van de 20^e eeuw speelden de pries-ters Alfons Ariëns, Nolens en Poels een belangrijke rol. Ariëns sticht in 1889 de R.K. Werkliedenvereniging, die later de Katholieke Arbeidersbeweging en daarmee de katholieke vakbond werd. Ook de Amsterdamse deken, G. Van Noort, behoorde tot de so-ciale vernieuwers. Boven: 'Ariëns' lijdensweg' van Jan Toorop

Katholicisme – van wieg tot graf

Het benadrukken van katholieke identiteit in de organisaties van de katholieke zuil en de gerichtheid op Rome brachten, samen met een rijke liturgie en een bloeiende verering van Maria en andere Heiligen, een bloeiende katholieke cultuur tot stand in de periode tussen 1860 en 1960. Deze zelfbewuste katholieke cultuur wordt ook wel het Rijke Roomse Leven genoemd. Het aantal priesterwijdingen nam in Nederland van ongeveer 100 per jaar in de periode 1850-1900 toe tot 300-400 per jaar in de periode van 1930 tot 1960. Zo werd de katholieke bevolking een alternatief geboden voor socialisme, communisme en fascisme. De sfeer in de katholieke kerken tijdens hoogfeesten werd door de priester Frits van der Meer (1904-1994) in De Tijd van 13 mei 1953 beschreven:

“Dan blinkt het rondom het tabernakel van zilveren kandelaars in ieder formaat tot het onhandelbaarste toe, als het voetstuk maar ruimte voor drijfwerk laat; echt zilver, allemaal netjes gepoetst en angstig gespaard voor enkele dagen in 't jaar, weelderig tussen bloemen en kaarsen gezet als vorstelijk tafelgerei. Dan maakt de zeldzame Mis ‘met drie heren’ des te plechtiger indruk, naarmate de assistenten, besprongen door een jachtstoet van misdienaars, zich binnen de nauwe lijst moeilijker kunnen roeren. Dan is het heiligdom, waar de stoelen tegen de communiebank aan stoten, vol bidders, vol hoorders, vol kijkers. Wie daar ooit een Mis van Verhulst of Viotta of Van Bree hoorde daveren door de dichte ruimte, houdt levenslang een warme herinnering en voelt binnen die eerste kerken nog de gezegende toewijding, waaruit onze volle vrijheid en rijpheid opbloeden. Bij de retoriek van die gepleisterde coulissen hoorde nu eenmaal het pathos van een theatrale muziek, overlopend van solo's, unisono's, sequensen, eindeloze herhalingen in onophoudelijk fortissimo: na 't Amen van een Gloria opnieuw Gloria, na 't Amen van een Credo nog eens Credo, zoals in de romantische opera. Dus werd het innig knus binnen een gewijde zaal, waar lodderijndoosjes vanwege de benauwdheid samen met de stovelucht door de wierook heen geurden.”

Katholicisme – van wieg tot graf



Al op jonge leeftijd kon men zich aansluiten bij patronaten die voor het jeugdwerk zorgden. Deze patronaten waren per parochie georganiseerd, maar er waren ook organisaties die in de gehele stad actief waren. Na het werk besteden jongeren tijd aan bijvoorbeeld de Mariacongregatie voor meisjes of aan catechese. Een bijeenkomst begon meestal met een gebed. Daarna werd gezongen, gelezen uit het evangelie en volgde ontspanning. Afgesloten werd weer met een gebed. Ook werden er cursussen gegeven. Voor meisjes gingen die bijvoorbeeld over religie, huishoudelijke en maatschappelijke vorming, het werkmilieu en zedenleer. Daarnaast waren er parochieoverschrijdende patronaten, zoals de St. Jozephsevereniging.

Katholicisme – van wieg tot graf



De Graal is een internationale vrouwenbeweging die in 1928 in Nederland gestart werd door de Jezuit Jacques van Ginneken. De beweging richt zich in inter-nationaal verband op vrouwen-bevrijding en de bevordering van sociale verandering, solidariteit en duurzaamheid. In de jaren van grote bloei waren er ongeveer 10.000 jonge vrouwen en meisjes bij betrokken en werden er met moderne middelen grootschalige religieuze spelen opgevoerd, o.a. in het Stadion van Amsterdam. De Graal werd in 1942 door de Duitsers verboden.



Katholicisme – van wieg tot graf



Links: hoofdkwartier van De Graal aan de Koningslaan. Midden: het gewestelijk bestuur Amsterdam: Mej. Cor Boon, Mej. Aaf Graas, Mej. Riek Schaffstall. Rechts: De Graal in het Olympisch Stadion (1931). In 1934 kwam er voor jongens een mannelijke tegenhanger, De Kruisvaart.

Katholicisme – van wieg tot graf

Tot de patronaten die zich richtten op de arbeidersjeugd behoren het Sint Franciscus Liefdewerk en de Francisca Romanapatronaten. In Amsterdam bestond het Sint Franciscus Liefdewerk al sinds 1894. Het Sint Franciscus Liefdewerk had in 1929 442 leden en het Francisca Romanawerk 320 leden. Verder waren er de aan parochies verbonden patronaten, zoals het Roothaanhuis aan de Rozengracht . In het vanuit de parochie van De Zaaier opgerichte Roothaanhuis waren een creche, toneelzaal, kegelzaal, bibliotheek, buitenschoolse opvang en clublokalen ondergebracht. In 1932 waren er op dinsdag er een biljart-, een natuur-, een foto- en een turnclub, op woensdag een zang-, een mondorgel- en een biljartclub, op donderdag een toneel-, een biljart- en een trommelclub, op vrijdag een missie-, een ontspannings- en een mondorgelclub en op zaterdag een teken-, een studie- en een debatingclub. In De Jordaan waren naast het Roothaanhuis vele organisaties actief. De Graal had een vestiging aan de Prinsengracht. Verder waren in de Jordaan het Sint Franciscus Liefdewerk aan de Bloemgracht en het Francisca Romanawerk aan de Anjelierstraat 226-228 (vanaf 1925 aan het Eerste Marnixplantsoen) te vinden. Vanuit de parochie van De Zaaier werden jongeren ook lid van het St.Franciscus Liefdewerk, De Kruisvaart en De Graal. Vanuit de Krijtberg waren in de Jordaan het Maria-Agnes patronaat

Katholicisme – van wieg tot graf



De Communie van Ton Tesselaar. Links: communicantjes in optocht naar de kerk (1953) Alle kinderen van de katholieke Lagere School ontvingen in de eerst klas tegelijk de Eerste H. Communie. De jongens op deze foto zaten op de Petrus Canisiusschool en de meisjes op de school ernaast, de Theresiaschool. Het was de gewoonte dat bij de Eerste H. Communie de familie langskwam, en dat het communicantje cadeautjes kreeg.

Katholicisme – van wieg tot graf



De Rooms-katholieke Speeltuin Vereniging aan de Slatuinenweg



Links: de Gidsenbeweging (1948) van de parochie H. Martelaren van Gorcum, Amsterdam, met in het midden aalmoezenier Groenen

Katholicisme – van wieg tot graf



De bij het jeugdwerk horende uitstapjes, kampeer- en wandeltochten gaven aanleiding tot ongerustheid bij de congregaties onder andere vanwege risico's op het gebied van sexualiteit. Niettemin werd door hen veel aan jeugdwerk gedaan. Tijdens schoolvakanties konden ouders hun kinderen naar de vakantieschool brengen. Zo hadden de Broeders van Huijbergen een vakantieschool in Amsterdam. Links: vakantieschool in het Amsterdamse bos. Rechts de vakantieschool aan de Polderweg in Amsterdam-Oost: *“Ik moest van mijn moeder, zoals veel kinderen, naar de vakantieschool op de Polderweg omdat we zelf geen geld hadden voor vakanties. Je kon er schommelen en wippen, en bij lelijk weer spelletjes doen in grote tenten, of handwerken of zo. Ik ging daar eigenlijk niet graag naartoe omdat ik nogal verlegen was. Je moest wel haantje-de-voorste zijn om een plekje op de wip of de schommel te bemachtigen.”*

Katholicisme – van wieg tot graf



Katholieke Verkenners (1929)



De Jonge Wacht van de Nicolaaskerk (1938)



Personeel van de RK Openbare Leeszaal en Bibliotheek aan de He



Katholieke Arbeidsjeugd (1946) in het Olympisch Stadion

Katholicisme – van wieg tot graf



Links: Congregatie van Maria Onbevlekt Ontvangen en de H. Aloysius van Gonzaga. Diner in de zaal van het gebouw van de Werkende Stand aan de Kloveniersburgwal bij gelegenheid van het 74-jarig bestaan van de congregatie (1937).



Carneval bij de Congregatie Gonzaga (1931).

Katholicisme – van wieg tot graf



Links: de katholieke verbruikersorganisatie Assumptio met hoofdkantoor aan de Bilderdijkstraat bakte brood. Midden: doop. Rechts: huwelijk in de Willibrordus buiten de Veste.

Katholicisme – van wieg tot graf

1853 - 1878 - 1928.

Diamanten Feest van de teruggave en Gouden Feest van de Kroning van het Wonderbeeld der Zoete Lieve Vrouw van 'sHertogenbosch.

Diamanten Feest van het herstel der Kerkelijke Hiërarchie.

48^{ste} BEDEVAART

van AMSTERDAM naar
O. L. Vrouw in 't Zand te Roermond en
De Zoete Lieve Vrouw te 's-Bosch.
4, 5 en 6 AUGUSTUS.

HEENREIS: ZATERDAG.		TERUGREIS: MAANDAG.	
Amsterdam (C.S.)	v. 8.10	Roermond	v. 16.22
Utrecht (Lgb.)	a. 9.04 " 9.11	Eindhoven	a. 17.28 " 17.51
's-Bosch	" 10.18 " 13.11	's-Bosch	" 18.23 " 18.24
Eindhoven	" 13.45 " 13.50	Utrecht (C.S.)	" 19.28 " 19.35
Weert	" 14.20 " 14.30	Amsterdam (C.S.)	" 20.18
Roermond	" 14.54		

Prijs der Spoorkaartjes:
Voor Kinderen beneden 18 jaar f 3.-. Voor andere pelgrims f 6.50.

De pelgrims van Utrecht, Mierrum en Bussum, die in den extrareis moeten slapen aan het Lingschouw v/h station te Utrecht, betalen hun spoorkaartje bij den Heer J. BBS, Reizenstraat 26, Mierrum en betalen daarvoor f 5.50, kinderen beneden 18 jaar f 3.-.

De Bedevaart wordt in dit jubeljaar van het herstel der Kerkel. Hiërarchie bijzonder gehouden voor H.H. Doorl. Hoogwaardigheden, de Bisschoppen van Nederland.

Vertooning van lichtbeelden in de zaal van het Patronaat te Roermond.
Entrée: Hostelons voor de pelgrims.

De betaling der Spoorkaartjes Amsterdam-Roermond, geschiedt alleen aan het REDEMPTORISTENKLOOSTER, KEIZERSGRACHT 218, 's middags van 1-2 uur en 's avonds van 6-8 uur, van af ZONDAG 22 JULI TOT DONDERDAG 2 AUGUSTUS EN NIET LATER.

Het Bestuur der Bedevaart: Directeur J. VAN BAARLE C.S.R.
en Heeren Bevelencommissarissen:

E. SCHULTE, Reizenstraat 25, Haarlem.	A. LIGBERT, 26 Heerenstraat 5, Amsterdam.
A. LUYKX, Keizersgracht 35, Amsterdam.	A. STAADE, in Gast. Heerenstraat 29, "
J. DE JONG, van Woudraai 16, "	J. WILMERING, Leijersgracht 28, "
A. HUSCHELT, Keizersgracht 89, "	J. KON, Reizenstraat 26, Mierrum.
J. GROENEWOLD, Reizenstraat 102, "	F. ZUNGMAN, Toorn-Bevelencommissarissen

Links: bedevaart voor Amsterdammers vanuit de Onze Lieve Vrouwekerk aan de Keizergracht met de trein naar Den Bosch en naar Roermond (1928). Onder: 25 jaar huwelijksjubileum van tante Emma en oom Joop in de Spaarndammerstraat (1928).



Deel 3 Katholicisme in Amsterdam



Katholicisme in Amsterdam

Vrouwe van alle Volkeren



Op 25 maart 1945, de dag van het feest van Maria Boodschap en tevens Palmzondag krijgt Ida Peerdeman verschijningen en boodschappen in haar huis aan de Uiterwaardenstraat 408-3 waar zij 1935 tot begin tachtiger jaren woonde. In een licht ziet zij een vrouwelijke gestalte tevoorschijn treden, die tot haar begint te spreken. Zo begint de eerste boodschap. Het was de eerste in een reeks van 56 boodschappen, die haar gedurende 15 jaar werden gegeven en die eindigden met een afscheidsvisie op 31 mei 1959.

Katholicisme in Amsterdam

Vrouwe van alle Volkeren

Het Gebed van Amsterdam van de Vrouwe van alle Volkeren vormt samen met haar beeltenis de kern van de boodschappen. Het gebed vindt zijn oorsprong in Amsterdam in 1951. Na overleg van de bisschop van Haarlem met de Congregatie voor de Geloofsleer (2006), keurde de Congregatie de tekst van het gebed goed met de aanwijzing om de oorspronkelijke zinsnede “die eens Maria was” te veranderen in: “de heilige Maagd Maria”, vanwege de mogelijkheid van verkeerd verstaan.

Heer Jezus Christus,
Zoon van de Vader,
zend nu Uw Geest over de aarde.
Laat de Heilige Geest wonen
in de harten van alle volkeren,
opdat zij bewaard mogen blijven
voor verwording, rampen en oorlog.
Moge de Vrouwe van alle Volkeren,
de heilige Maagd Maria,
onze Voorspreekster zijn.
Amen

Katholicisme in Amsterdam

Vrouwe van alle Volkeren



De beeltenis van de Vrouwe van alle Volkeren, geschilderd door de Duitse schilder Heinrich Repke, bevond zich van 1953 tot 1966 in de Dominicaner-kerk St. Thomas aan de Rijnstraat in Amsterdam. Het schilderij bevindt zich nu in de kapel van het huis aan de Diepenbrockstraat in Amsterdam-Zuid. De uiteindelijke bestemming heeft de Vrouwe zelf aangegeven in haar 52ste boodschap: “In een aparte kapel” in “het huis van de Heer Jezus Christus”, de toekomstige kerk van de Vrouwe van alle Volkeren aan het Europaplein in Amsterdam.

Katholicisme in Amsterdam

onderwijs



Het katholieke onderwijs is niet alleen aan lagere scholen maar ook aan middelbare scholen en universiteiten pas laat op gang gekomen. In Amsterdam was er aan het eind van de 19^e eeuw geen katholiek middelbaar onderwijs. Vanuit De Krijtberg gingen de Amsterdamse Jezuïeten toen op zoek naar een locatie voor een college. Dit leidde tot de stichting van het St. Ignatiusgymnasium voor katholieke jongens in 1895 in een 17^e eeuwse pand aan de Herengracht 446 (rechtsboven). De school kreeg in 1909 uitbreiding met de ook aan de Heren-gracht gevestigde R.K. Hogere Burger School (HBS). In 1911 verhuisde het Sint Ignatius College naar de Hobbemastraat.

Katholicisme in Amsterdam

Onderwijs



Processie 1942-1945 op de cour van het Ignatiusgymnasium

Katholicisme in Amsterdam

Onderwijs

Een van de leerlingen van het Ignatiusgymnasium was Kees Fens, die vanuit Oud-West naar de Hobbemakade fietste:

“Hele stukken Amsterdam-West waren doorleerbuurten. De middenklasse heeft ongelooflijk veel talent voortgebracht. Het allergrootste voorbeeld is natuurlijk Willem Frederik Hermans, die uit het onderwijzersgezin in de oudste diepten van West zes jaar lang over de Overtoom naar het Barlaeusgymnasium fietste. (Misschien is het kleinburgerlijk leven in de fatsoenlijke straten nooit beter weergegeven dan in de schrale zinnen uit zijn Fotobiografie). Het ‘doorleren’ heeft ook de ontwikkeling van mijn buurt bepaald. Voor de katholieken was er toen maar één mogelijkheid: het door de jezuïten geleide Sint Ignatius College aan de Hobbemakade. Het was een HBS en een gymnasium in één school. Ik werd daar op 24 augustus 1942 leerling. Het betekende voor mij een dagelijkse gang naar Amsterdam-Zuid en dus ook een dagelijkse overschrijding van de grens: de Overtoom. Dat betekende een dagelijkse terugkerende vervreemding en ontvreemding. Zuid was de meest totaal andere wereld, voor mij een soort gunstgebied. Nogal wat leerlingen van de school kwamen uit Zuid en dat had die school sociaal getekend. Het woord ‘doorleren’ bestond in hun wereld niet, laat staan het woordje ‘mogen’ erbij. Als velen heb ik geregeld over het eindexamen gedroomd. Maar de meest sprekende droom was toch wel deze: ik stond voor de deur van de school en daar werden door een pater boeken en schriften uitgedeeld. Onderwijs als een vorm van charitas.” Kees Fens, Het geluk van de Brug, p.14

Katholicisme in Amsterdam

Onderwijs

Rechts: Zusters
aan de Pius
MMS.



Leerlingen van de Pius MMS (1928)
met korte haardracht die toen in de
mode was.

De andere katholieke middelbare school van Amsterdam is het Sint Nicolaaslyceum. Het Nicolaaslyceum is een samenvoeging van de Pius MMS voor meisjes en het Nicolaaslyceum voor jongens. De Pius MMS was de oudste van deze twee scholen en dateert al van voor de Tweede Wereldoorlog. Voor katholieke jongens voorzag het St Ignatiuscollege tot aan de Tweede Wereldoorlog in voldoende mate in de behoefte. Daarna raakte het Ignatius overbevolkt en richtten de Priesters van het Heilig Hart het Sint Nicolaaslyceum op. Het Sint Nicolaaslyceum werd in 1948 opgericht met een schoolgebouw aan de Westreenstraat in de

Katholicisme in Amsterdam

Onderwijs



De Fons Vitae school (linksboven) is in opdracht van de Vereeniging van Vrouwen tot Bevordering van Huiselijk Geluk gestart door de Zusters Franciscanessen van Heythuysen, oorspronkelijk als Rooms-Katholieke Burgerschool voor meisjes. Het schoolgebouw aan de Reinier Vinkeleskade en het klooster zijn uit de jaren 1923-1926. De architect is P.B.M. Hendrix. Later werd de school het Rooms Katholiek Lyceum voor Meisjes Fons Vitae. Sinds 1968 is dit lyceum een gemengde school. Aan de achterkant van de rechter zijvleugel bevindt zich de (voormalige) kapel (linksonder). De kapel is nu een studiezaal en het klooster als appartementencomplex. Alleen het middendeel en de linker

Katholicisme in Amsterdam



Boven: inauguratie bij het dispuut Deflute, Sodalitium Studiosorum (Johannes Verhulststraat 58, 1939).



Aan het eind van de 19^e eeuw ontstonden naast de corpora studentenverenigingen op ideële grondslag. Aan De Krijtberg was de vereniging Geloof en Wetenschap verbonden waarvan zowel studenten als niet-studenten lid waren. Het was een in 1873 opgerichte debatingclub waarin twee keer per maand een godsdienstig-wetenschappelijk onderwerp werd behandeld. Gehoopt werd dat de vereniging de basis kon gaan vormen voor een katholieke universiteit in Amsterdam (in 1880 was de Vrije Universiteit voor gereformeerden opgericht). Onder de hoede van de paters Jezuïten kon in een zaal in de pastorie, later in een pand aan de Herengracht 415 vergaderd worden. Uit Geloof en Wetenschap ontstond in 1900 de studenten-vereniging Sanctus Thomas Aquinas (Thomas) De sociëteit was gevestigd in de Vondelstraat 56, later in de Vondelstraat 77 en 80 in 1904. In 1905 werd de sociëteit opgeheven.

Katholicisme in Amsterdam



Boven: het voetbalteam “Gonzaga” van de gelijknamige Congregatie voor de wedstrijd tegen RKAV op het RK Sportpark aan de Meeuwenlaan (1931).

De eerste katholieke sportverenigingen zijn begin 20^e eeuw opgericht, zoals RK DCG. Een voorganger van deze vereniging was de in 1919 in de Spaarndammerbuurt opgerichte voetbalvereniging D.O.S.S. (Door Oefening Steeds Sterker). In de statuten van D.O.S.S. was de katholieke grondslag vastgelegd: *“de Vereeniging stelt zich ten doel om met bescherming en verzorging der Godsdienstig-Zedelijke belangen harer leden de voetbalsport onder de Rooms-Katholieken te beoefenen”*. De ‘C’ van DCG staat voor Constantius, een uit het jongenspatronaat Johannes Berchmans van De Zaaier aan de Rozengracht voortgekomen voetbalvereniging. De ‘G’ staat voor de voetbal-vereniging Gezellen Vier die op 9 april 1929 werd opgericht in de parochie van De Liefde. In februari 1945 werd in het St. Aloysiusgesticht in de Elandstraat de

Katholicisme in Amsterdam

zorg voor ouderen



Na een lange tijd van overleg werd uiteindelijk in 1920 de dagelijkse zorg voor katholieke behoeftigen door het RCOAK definitief overgedragen aan de nieuw opgerichte parochiële armbesturen. Nog tot in de jaren zestig heeft het RCOAK deze parochiële armbesturen financieel ondersteund. Daarna heeft het RCOAK zich toegelegd op het beheer van het vermogen, de exploitatie van het verpleeg-huis St. Jacob (tot 1998), het beheer van de diverse hofjes en op de bedeling aan stille armen. Van het huidige St. Jacob (linksonder) is het centrale middenhuis het enige restant van het voormalige Sint Jacob uit 1863. Het andere katholieke bejaardenhuis, St. Rembrandus (linksonder) is de

Katholicisme in Amsterdam



In de Elandstraat bevonden zich diverse katholieke instellingen, waaronder het katholieke jongensweeshuis. In 1922 komt er een tweede weeshuis, het Aloysius, in de Elandsstraat, schuin tegenover het Jongenswees-huis (linksonder). en het gebouw, 'De Voorzienigheid', met een kapel aan de Lauriergracht (linksboven). De Zusters van De Voorzienig-heid waren een Amsterdamse congregatie, gesticht door Mietie Stroot en

Katholicisme in Amsterdam



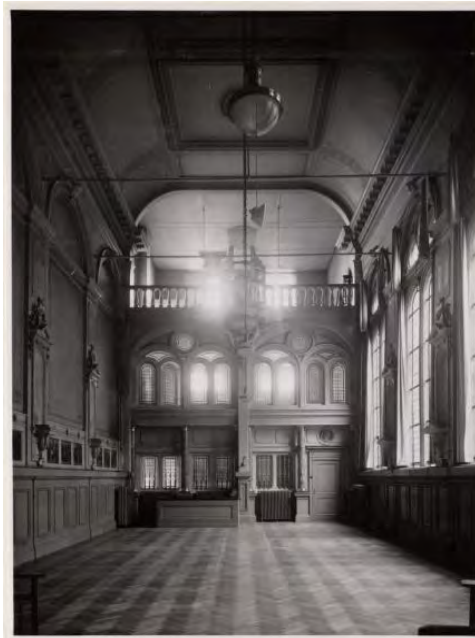
Vanuit het Zusterhuis van de Zusters van de Voorzienigheid aan de Egelantiersgracht 143-157 werd in 1874 een katholiek liefdewerk opgericht met de naam 'Oud Papier', dat bij wijze van werkverschaffing oud papier ophaalde (boven). De opbrengsten van de verkoop van dit oud papier werden gebruikt om katholieke instellingen financieel te ondersteunen. "Liefdewerk 'Oud Papier'" werd zo bekend dat het de basis werd voor de uitdrukking 'liefdewerk oud papier' voor het leveren van een onbetaalde dienst.

Katholicisme in Amsterdam



Het bejaardenhuis Sint Jacob werd in 1911 uitgebreid. Echtparen konden onderdak vinden in het Sint Barbarahofje van architect P.J. Bekkers dat in 1911 gewijd werd. Met een legaat van de familie Westerwoudt kon het Sint Barbarahof (links) worden gebouwd. Het Sint Barbarahof was gelegen aan de Plantage Westerman-laan 2. Het vormde één complex met Sint Jacob. Het Sint Barbarahof ressorteerde sinds 1963 onder de rector van Sint Jacob. Het Sint Barbaragebouw werd in 1974 gesloopt. Ook het hofje en het hoofdgebouw van het Jacobs-gesticht (linksonder) werden in 1974 afgebroken en vervangen

Katholicisme in Amsterdam



In de 20^{ste} eeuw nam het aantal wezen af. In 1890 was het aantal kinderen in het Maagdenhuis 184 en rond 1900 was dit aantal 216. Daarna is het niet meer boven de 200 uitgekomen. Rond 1900 was de heer Bartelsman, de 'kindertjesdief', werkzaam voor het Maagdenhuis. Hij onderhield contacten met de parochiegeestelijkheid en kwam bij veel gezinnen. Hij rapporteerde het R.C. Armbestuur over de financiële en maatschappelijke behoefte van de gezinnen. Bij de huisbezoeken kon hij bij ziektegevallen aangeven of er in het R.C. Maagdenhuis plek was voor de kinderen. De wezen kwamen meestal uit arme gezinnen. Sommigen kwamen als baby, anderen op oudere leeftijd. Boven de kapel van het Maagdenhuis en rechts de

Katholicisme in Amsterdam



Het uniform van de grote meisjes werd het grote pak genoemd en dat van de kleintjes het kleine pak. In 1929 werd het grote pak buitenshuis afgeschaft met de komst van Moeder Genoveva. Op zondag konden de kinderen hun familie bezoeken. Voorwaarde was wel dat ze afgehaald werden en dat de zusters wisten waar ze heen gingen. Om half zes dienden ze terug te zijn. In 1920 mochten de meisjes iedere zondag van de maand hun familie ontvangen op de grote zaal van twee tot drie uur. Boven: weesmeisjes van het Maagdenhuis bij het bezoek van Juliana in 1937

Katholicisme in Amsterdam

- Het jongensweeshuis aan de Lauriergracht was net als het Maagdenhuis een wereld op zich. De toegang tot het weeshuis werd geboden door een poort aan de Lauriergracht 105, waar boven de deur staat De Platanen, die naar de binnenplaats leidt. Aan de rechterkant van de binnenplaats was een gaanderij waar de wezen konden schuilen. In die gaanderij waren de kastjes voor de kleding en het gereedschap van de werkjongens. Alle weesjongen kregen éénmaal per jaar nieuwe kleren. Naast de gaanderij waren de kamers van de binnenvader en -moeder, de keuken en het washuis. De kinderen tussen de 4 en 6 jaar werden overdag in die keuken opgevangen. Wezen onder de vier jaar werden eerst bij een min ondergebracht. Boven op het statige hoofdgebouw met de trap, komt een klok en een windvaan met een zeemeermin. In dit gebouw was een onverwarmde eetzaal met lange banken voor de middag- en avondmaaltijd. Aan de Noordzijde bevonden zich de kapel, een pakhuis en een woonhuis. In de oostelijke vleugel bevonden zich de school en de kamers van de regenten. In het zuiden bevonden zich een ziekenzaal en de slaapkamers. Achter het hoofdgebouw is een kleine binnenplaats met een uitgang naar de Elandsstraat. Rond die binnenplaats was de bakkerij, kleermakerswinkel en een washok met regenwaterpomp en stenen wasbakken. De woonhuizen aan de Elandsstraat werden stuk voor stuk aan het weeshuis toegevoegd.

Katholicisme in Amsterdam



De kapel van het jongensweeshuis
(1928)

Katholicisme in Amsterdam



Links: het altaar in de kapel van het weeshuis (1928) . Rechts: de recreatiezaal van het weeshuis (1928)

Katholicisme in Amsterdam



Boven: de peuterklas van het jongensweeshuis
(1928)

Katholicisme in Amsterdam



Linksboven: de eetzaal (1928) en
rechtsboven de slaapzaal (1928)
van het jongensweeshuis.
Rechts: de ziekenzaal (1928) van
het jongens-weeshuis aan de
Lauriergracht.



Katholicisme in Amsterdam



De kapel van de Heilige Stede was eind 19^e eeuw voor de protestanten overbodig. Een aanbod van katholieken om de kerk tegen een vergoeding over te nemen werd van de hand gewezen. Op 21 februari 1899 besloot de vergadering van de hervormde kerkeraad unaniem tot afbraak. Rector Klonne van het Begijnhof pleitte in De Tijd van 29 maart 1898 voor het behoud. Er volgde een gesprek met de katholieke wethouder Scholvinck. Het stadsbestuur startte in 1900 een rechtszaak tegen de kerkeraad, waarin uiteindelijk in 1906 een vonnis kwam. Volgens dit vonnis was in 1808 de eigendom van de Nieuwezijds Kapel overgedragen aan de hervormde kerk. Verdere oproepen aan de kerkeraad om af te zien van de sloop werden

Katholicisme in Amsterdam



De sloop van de Heilige Stede kon de groei van de deelname aan de Stille Omgang echter niet verhinderen (linksboven). Overal in Nederland ontstonden lokale afdelingen van het Genootschap van de Stille Omgang, waardoor de Stille Omgang kon uitgroeien tot een nationale processie met vele duizenden deelnemers. Aan het begin van de jaren twintig ging het om ongeveer 20.000 deelnemers. Aan het eind van de jaren dertig liepen al ongeveer 60.000 deelnemers mee. Er waren toen in totaal ongeveer 125 groepen aangesloten bij het Gezelschap van den Stillen Omgang. Ook de herdenking van het H. Mirakel bleef bestaan. In 1946 vond het zesde eeuwfeest plaats onder het motto “Triomf van het Mirakelsofferment”

Katholicisme in Amsterdam

- Amsterdam kende in de periode van het rijke roomse leven vele katholieke gebouwen. Naast 10 parochiekerken en 2 hulpkerken waren er in het centrum 24 kapellen, met name in kloosters en instellingen. Kapellen bevonden zich onder andere in het Piusklooster aan de Egelantiersgracht 159, de kapel aan de Beulingstraat 11, Huize Sint Elisabeth (Mauritskade 28), Sint Bernardus (Nieuwe Passeerdersgracht), Sint Franciscus (Hillegaertstraat 33), het Van Nispenhuis (Stadhouderskade 55) en Stella Maris (De Ruijterkade 101). Ook waren er tal van verenigingsgebouwen (het rapport spreekt over clubhuizen), zoals De Boomspijker (Rechtboomsloot 42), het Franciscushuis (Wittenburgergracht 51), De Moor (Bethanienstraat 9-11), het Claverhuis (Elandsstraat 152), D'Eglantier (Egelantiersgracht 161), het Jordaan Jeugdwerk (Keizerstraat 144), het Reinildahuis (Marnixstraat 285) en de Tichelhaven (Marnixkade 34).

Katholicisme in Amsterdam - kerkbouw

- Na de grote toename van katholieke kerken in de nieuwe wijken rond het oude stadscentrum van Amsterdam in de periode van 1853 tot 1920, werden in Amsterdam nog maar weinig nieuwe katholieke kerken en kloosters gebouwd. Pas met nieuwe uitbreidingen van stad in de jaren dertig en na de Tweede Wereldoorlog worden weer nieuwe kerken gebouwd. Parochievorming en kerkbouw verliepen daarbij volgens een vast patroon. Een bestaande parochie werd afgesplitst en een kapelaan werd tot bouwpastoor benoemd. De bouwpastoor moest geld inzamelen voor de bouw van de nieuwe kerk. Katholieke woningbouwverenigingen, zoals Het Oosten en Dr. Schaepman, zorgden voor de bijbehorende katholieke gemeenschap. Voorbeelden zijn de parochies van de Sint Joseph kerk in Bos en Lommer en van de Pius X kerk in Slotervaart-Zuid.

Katholicisme in Amsterdam - kerkbouw

- Het rationalisme vormt de overgang van de 19^e eeuwse neogotiek naar de moderne architectuur. Kerken uit deze periode zijn de oud-katholieke kerk aan de Ruysdaelstraat (1914), de Obrechtkerk, de Agneskerk (1921-1932) en de Vredeskerk (1918)
- De Amsterdamse school, die in de Amsterdamse woningbouw de moderne architectuur inluidde, heeft relatief weinig invloed gehad op de kerkenbouw in Amsterdam. De inmiddels gesloopte Thomaskerk aan de Rijnstraat is een voorbeeld van een kerk in de stijl van de Amsterdamse school, waarbij de gevel van de kerk volledig in een huizenblok werd ingepast.

Katholicisme in Amsterdam - kerkbouw

- Ook in de buitenwijken waren er vele kerken en kapellen. Deze kerken waren meestal groter dan die in de binnenstad. Op de volgende pagina's is voor alle kerken van Amsterdam (binnenstad en buitenwijken) in de situatie van 1970 de informatie verwerkt van een rapport van de Interkerkelijke Structuurcommissie Amsterdam (ISA) van juli 1970, waaronder het aantal zitplaatsen en het kerkbezoek in een weekend in oktober 1969.
- Een groot aantal van de moderne katholieke kerken buiten het oude stadscentrum van Amsterdam is de afgelopen dertig jaar vanwege de ontkerkelijking gesloopt of op een andere wijze aan de katholieke dienst onttrokken.

Katholicisme in Amsterdam - centrum

Parochie / kerk	Adres	M	Bouwjaar	Zitplaatsen	Bezetting weekend okt. 1969	Staat
Anna	Wittenburgergracht 5	M	1900	851	217	Matig
Mozes & Aaron	Waterlooplein 59	M	1841	814-890	761	Slecht
Tichelkerk	Lijnbaansgracht 47	-	1912	635	582	Redelijk
Dominicus	Spuistraat 14	-	1886	673-930	935	Zeer matig
De Krijtberg	Singel 446	M	1883	580-755	551	Matig
De Zaaier	Rozengracht 146	-	1929	843-906	637	Goed
Joannes & Ursula	Begijnhof 29	M	1671	226-321	490	Matig
OLV kerk	Keizersgracht 220	-	1854	571-656	652	Matig
De Posthoorn	Haarlemmerstraat 124	M	1863	665-??	402	Zeer matig
H. Nicolaas	Prins Hendrikkade 74	M	1885	870	434	Slecht
De Papegaai	Kalverstraat 58	-	1848	469-545	1.088	Matig
De Duif	Prinsengracht 756	M	1857	661-856	441	Slecht

Katholicisme in Amsterdam

Parochie / kerk	Adres	M	Bouwjaar	Zitplaatsen	Bezetting weekend okt. 1969	Staat
Vondelkerk	Vondelstraat 120	M	1873	434	480	Slecht
Agneskerk	Amstelveenseweg 163	-	1921	1.147-1.231	1.472	Redelijk
Obrechtkerk	J. Obrechtstraat 28	-	1911	1.445	1.308	Matig
Vredeskerk	Pijnackerstraat 11	-	1924	1.158-1.257	2.300	Redelijk
De Liefde	Bilderdijkstraat 23	-	1885	1.051	1.003	Matig
Vincentius	Jacob van Lennepkade 23	-	1901	1.010	1.006	Matig
G. Majellakerk	Ambonplein 15	-	1926	1.251	1.419	Redelijk
Bonifatiuskerk	Kastanjeplein 10	-	1886	1.490	797	Matig
Willibrordus buiten de Veste	Van Ostadestraat 270	-	1968	652	1.483	Goed
Magdalenakapel	Spaarndammerstraat 78	-	1968	285	331	Goed
Paus Joanneskapel	Jacob Catskade 11	-	??	??	313	Redelijk
Martelaren van Gorcum	Linnaeushof 93	-	1919	1.100	1.404	Redelijk
Christus Koning	James Wattstraat 56	-	1959	900	1.205	Goed
H. Familie	Zaaiersweg 182	-	1951	360	541	Redelijk
H. Augustinus	Postjesweg 125	-	1932	1.000	1.788	Zeer matig
H. Franciscus van Assisië	Adm. De Ruijterweg 406	-	1911	892	1.391	Redelijk

Katholicisme in Amsterdam

Parochie / kerk	Adres	M	Bouwjaar	Zitplaatsen	Bezetting weekend okt. 1969	Staat
O.L.V. van Altijddurende Bijstand	Chasséstraat 64	-	1927	1.126	1.796	Redelijk
H. Catharina	Burg. Eliasstraat 72	-	1956	780-824	1.324	Goed
H. Johannes de Doper	Poeldijkstraat 1 (Slotervaart)	-	1964	826-854	1.584	Goed
H. Jozef	Eric de Roodestraat 16	-	1953	1.125	1.763	Matig
H. Lucas	Osdorper Ban 130	-	1965	884-1.038	1.433	Redelijk
H. Paulus	P. Calandlaan 198	-	1967	804-909	2.150	Goed
Verrijzenis v. O.H. Jezus Christus	L. Bouwmeesterstraat 74	-	1965	487-508	970	Goed
O.L.V. van Lourdes	Noordzijde 42	-	1957	854-858	1.233	Goed
O.L.V. van Zeven Smarten	Aalbersestraat 246	-	1960	872-948	1.788	Redelijk
H. Pancratius	Sloterweg 1186	-	1901	510	590	??
Pius X	Jacob Geelstraat 42	-	1960	853-944	2.128	Goed
H. Thomas van Aquino	Rijnstraat 93	-	1925	771-1.009	1.984	Redelijk
Christus Geboorte	Prinses Irenestraat 25	-	1968	700	1.119	Goed
De Goede Herder	Van Boshuizenstraat 420	-	1968	450	1.045	Goed
Johannes Evangelist	A.J. Ernststraat 104 (Buitenveldert)	-	1968	400	740	Goed

Katholicisme in Amsterdam

Parochie / kerk	Adres	M	Bouwjaar	Zitplaatsen	Bezetting weekend okt. 1969	Staat
H. Augustinus	Nieuwendammerdijk 227	-	1889	457	537	Zeer matig
H. Rita	Hagedoornweg 2	-	1922	972	864	Matig
Allerheiligst Sacrament	Kometensingel 150		1952	778	1.042	Goed
H. Stephanus	Kamperfoelieweg 211	-	1933	504	915	Redelijk
H. Pastoor van Ars	Volendammerweg 152	-	1970	400	-	Goed
H. Salvator	Savelsbos 2	-	1969	400	569	Goed
Salvatorkapel	Het Breed 2	-			75	Goed

Katholicisme in Amsterdam - kerkbouw



Na de Amsterdamse school volgde de Delftse school, die haar oorsprong vond in een katholieke omgeving. De Delftse School (ca. 1925-1955) ontstond rondom de Delftse hoogleraar ir. Marinus Jan Granpré Molière. Hij was sinds 1924 als hoogleraar aan de TH Delft verbonden. Hij liet zich met name inspireren door de romaanse kerkbouw, wat goed te zien is aan de Amsterdamse Lourdeskerk (zie hierna). Het in 1929 opgerichte Katholiek Bouwblad was een belangrijk tijdschrift voor deze stroming. Boven: H. Familie (1951) aan de Zaaiersweg van de architecten Oerle en Schrama, eveneens in de stijl van de Delftse school.

Katholicisme in Amsterdam - kerkbouw



Na de Tweede Wereldoorlog oefende ook de Bossche School een belangrijke invloed uit op de kerkenbouw in Amsterdam. Een belangrijk kenmerk van de Bossche School is de sobere vormgeving van de gebouwen. Kerken zijn vaak driebeukige basilieken, gemodelleerd naar vroeg-christelijke kerken in Italië. De torens herinneren ook vaak aan de campaniles in het noorden van Italië. In Amsterdam-West kan onder andere de Mariakapel van de Amsterdamse katholieke architecten Evers en Sarlemijn bij het woningblok de Nieuwe Akbar uit 1952 tot de Bossche School gerekend worden. Bijzonder zijn de in de Nieuwe Akbar verwerkte

Katholicisme in Amsterdam - kerkbouw



Linksboven: Catharinakerk van Evers en Sarlemijn (1954). De invloed van de Bossche school is ook te herkennen in de moderne kapel van het OLVG en de (gesloopte) Pius X kerk aan de Jacob Geelstraat in Nieuw-West.



Linksonder: de in 1953 in Bos en Lommer gebouwde Josephkerk van de architecten G.H.M. Holt en K.P. Tholens. Zij lieten zich inspireren door de vroeg-christelijke kerkbouw in Italië en de betonnen kerken die de Franse gebroeders Perret in de jaren twintig van de 20^{ste} eeuw bouwden. De Josephkerk was de eerste kerk die gebouwd zou worden in het AUP. De bouw werd vanaf 1941 voorbereid, maar werd pas in mei 1950 uitgevoerd.

Katholicisme in Amsterdam - kerkbouw



Tot de meest moderne katholieke gebouwen van Amsterdam behoren het Nicolaasklooster en het Nicolaaslyceum bij het Beatrixpark (links). Zij dateren uit de periode van modernisering rond het Tweede Vaticaanse Concilie. Het Sint-Nicolaascomplex werd eind jaren vijftig ontworpen door Lau Peters (1900-1969) samen met zijn zoon J.Th. (Ted) Peters en Ben Spängberg. De gevels van het Nicolaaslyceum zijn bijna helemaal van glas. Aan de zuidkant kwam de Pius MMS. Verder bevinden zich op het complex de hoge flat van het Nicolaasklooster en de ronde kapel. Deze ronde kapel had 2 etages. De beneden-verdieping was een ruimte met 14 aparte oefenaltaren voor de paters. De eigenlijke kapel bevond zich op de bovenverdieping. Daarvoor de

Deel 4 Kerken in Amsterdam



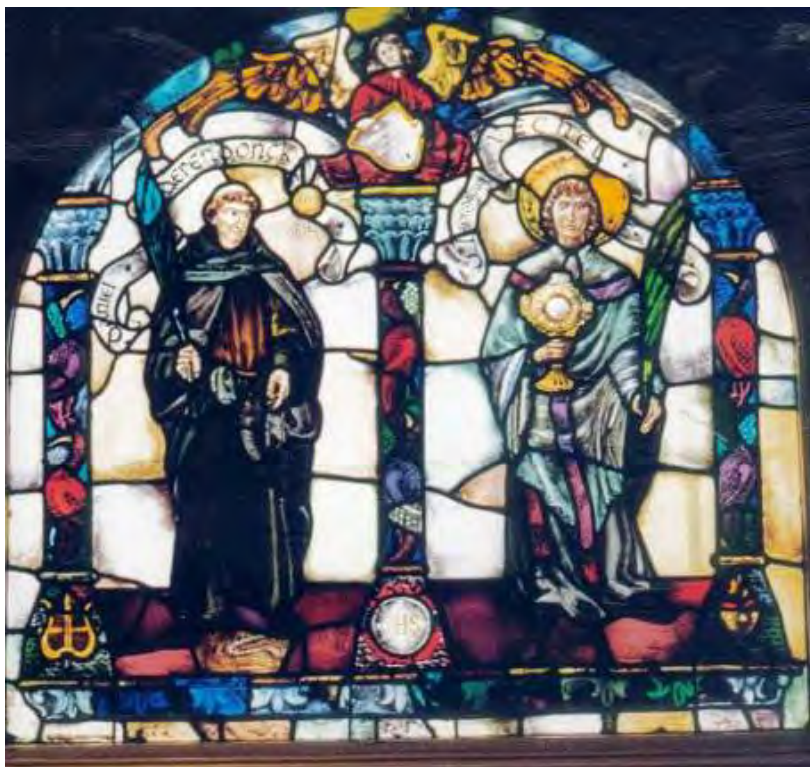
Kerken in Amsterdam

Centrum

- Amsterdam-Centrum heeft in de 20^e eeuw langzaam zijn woonfunctie verloren. Het aantal katholieke kerken volstond, na de bouw van vele kerken in de 19^e eeuw, voor het dalende aantal inwoners.
- Behalve in de Jordaan, waar zich nog geen katholieke kerk bevond, zijn in de 20^e eeuw dan ook geen nieuwe katholieke kerken in het centrum gebouwd. De meeste kerken in het Centrum werd in de 20^e eeuw gesloten. Niettemin is het aanbod aan katholieke kerken er op dit moment met de Nicolaaskerk, De Krijtberg, de Onze Lieve Vrouwekerk, de Papegaai en de Begijnhofkapel relatief groot.

Kerken in Amsterdam

Centrum - Begijnhofkapel



In de 20^{ste}
werd het
van de
kapel onder
verrijkt met
de
gebrandschilderde
ramen van
Giselle
van
Waterschoot van der Gracht.
Daarop zijn afgebeeld Thomas a
Kempis (1380-1471) voor zijn boek
"De Navolging van Christus", Joost
van den Vondel voor zijn "Altoen

Kerken in Amsterdam

Centrum Begijnhofkapel



Boven reliekschrijn van de H. Ursula.

Aan de zijde van het Hof maakte Giselle vier vensters. Het linker venster bevat de kapel ter Heilige Stede. Het tweede venster bevat het bezoek van Maximiliaan van Oostenrijk aan de Heilige Stede in 1484 en de bezoeken van andere grote vorsten, zoals Philips de Schone en Maria van Bourgondie. Het derde venster toont het ingrijpen van de vrouwen van het Sacramentsgilde toen er sprake was van het bouwen van het Wolhuis pal naast de kapel in 1531 op volgens de vrouwen gewijde grond. Het vierde venster toont de restauratie in 1950 en laat ons de toenmalige deken van Amsterdam Mgr. Van den Burg zien met zijn kapelaan en zijn koster. Ook staat op dit raam de kunstenares zelf afgebeeld met een van de vensters.

Kerken in Amsterdam

Centrum Mozes en Aaron



De veertien kruiswegstaties van de Mozes en Aaron zijn tussen 1902 en 1921 gemaakt door Pierre Elysée van den Bossche (1849-1921) die de opdracht als winnaar van een prijsvraag verwierf. De kruisweg is van Franse kalksteen omlijst door Italiaans marmer. Meerdere malen werd in de Mozes en Aaronkerk op Goede Vrijdag de Via Crucis (Kruisweg) van Franz Liszt uitgevoerd.

Kerken in Amsterdam

Centrum Mozes en Aaron



In de hemel van het hoofdaltaar is God gezeten. Met Christus aan zijn rechterzijde en de duif als symbool van de Heilige Geest boven hen. Op Zijn linkerknie heeft God de wereldbol en scepter als symbolen van Zijn koninklijke heerschappij. In Zijn rechterhand houdt Hij een kroon voor de ten hemel stijgende Maria. Petrus (links met sleutels van de hemelpoort) en Paulus (met zwaard) begeleiden haar. Helemaal boven in de hemel Mozes (met de stenen tafelen) en Aäron (met wierookvat). In de ronding bovenin is het Franciscaans wapen te zien.

Kerken in Amsterdam

Centrum Mozes en Aaron



Johannes

Willemsens

altaartafel zijn de

de lans,

Christus te zien. Dit centrale gedeelte van het hoofdaltaar uit 1780 siende

Het schilderij op het

Opstanding van Christus, is van

onbekende 18e-eeuwse

eeuwse draaitabernakel met

monstrans wordt bekroond door

eeuwse kruisgroep met Maria en

van de beeldhouwer Lodewijk

(1630–1702). Onder de

geselzuil, de doornenkroon en

tekenen van het lijden van

Kerken in Amsterdam –

Centrum Mozes en Aaron



Het Gouden kloosterfeest (1948) van Pater Regulatus Hazebroek (midden in de koets), pastoor van Mozes en Aäron.

Kerken in Amsterdam –

Centrum Nicolaaskerk



Aan de Nicolaasparochie was de 'Broeder-schap ter ere van de H.H. Martelaren van Gorcum' verbonden. De broederschap werd op 12 juni 1888 opgericht en kon in de kerk meteen beschikken over een aan de martelaren gewijde kapel. Uiteraard nam de broederschap deel aan de jaarlijkse bedevaart naar Den Briel. Daarnaast kende de Nicolaasparochie een Mariacongregatie voor jonge katholieke meisjes. Deze werd op 6 februari 1930 opgericht. Verder waren een congregatie van de H. Familie en nog enkele andere verenigingen aan de parochie verbonden. Linksboven: De Jonge Wacht van de Nicolaaskerk. Linksonder: slager J. van Nieuweert 25 jaar armmeester van de Nicolaaskerk. Pastoor Arts spelt de onderscheiding

Kerken in Amsterdam

Centrum Nicolaaskerk



Boven: twee huwelijken in De Nicolaas

Kerken in Amsterdam –

Centrum – De Krijtberg

- Een probleem voor De Krijtberg was aan het begin van de 20^{ste} eeuw het vertrek van veel rijke parochianen uit de grachtengordel naar de nieuwe wijken rond het Vondelpark. Daardoor liep het kerkbezoek, en daarmee de inkomsten, terug. De aflossing van de schulden kwam in gevaar.
- Op 1 januari 1934 werd De Krijtberg als opvolger van de H. Catharina tot parochiekerk verheven. Zij kreeg daarmee een eigen pastoor, een eigen kerkbestuur en een eigen armbestuur. De parochieschool van de H. Catharina aan de Passeerdersgracht werd niet overgenomen. Verder kwam de Sint Piusschool voor meisjes aan de Prinsengracht (tussen Leidsestraat en Nieuwe Spiegelstraat) in het parochiegebied te liggen. Die school was van de Vereniging tot Weldadigheid van de Allerheiligste Verlosser en stond onder leiding van de Zusters van Liefde van Tilburg. De paters gingen nu ook daar lesgeven. Binnen het parochiegebied lagen verder De Voorzienigheid, het jongensweeshuis en het Sint Aloysiusgesticht met hun eigen scholen op de Lauriergracht en Elandstraat. Deze scholen en gestichten beschikten over een eigen rector.

Kerken in Amsterdam –

Centrum – De Krijtberg



In de Tweede Wereldoorlog verrichtten de sociale verenigingen van De Krijtberg, waar-onder de Vereniging tot Weldadigheid en de Vincentiusvereniging veel werk voor de parochianen. In die jaren werd het pater Roothaangenootschap. Na de Tweede Wereld-oorlog werden deze sociale activiteiten voortgezet. Toen werd in de Jordaan het jeugd- en buurthuis De Claver gesticht, dat is genoemd naar de Jezuït-missionaris Petrus Claver. Ook werden kerstacties gehouden en werd een

Kerken in Amsterdam

Centrum – De Boom



Net als vele andere kerken kreeg ook het Boompje in het begin van de 20e eeuw last van de ontvolking van de binnenstad. De beruchte Duvelshoek viel onder het Boompje. Het bewonersaantal van dit buurtje liep terug door afbraak van huizen en de bouw van winkels, bioscopen en restaurants. Hierdoor liep het bezoek aan de kerk terug. Daarbij begon het gebouw gebreken te vertonen en zo werd het besluit genomen de kerk te sluiten. In maart 1910 werd een overeenkomst gesloten met Vroom & Dreesmann over de verkoop van de grond. Het jaar daarop zou de kerk gesloten worden. Tegelijkertijd werden plannen gemaakt voor een nieuwe kerk in Bos en

Kerken in Amsterdam

Centrum –de Dominicus



In 1925 werd vanuit de Dominicus door pastoor Perquin de Katholieke Radio Omroep (KRO) gestart. Rond die tijd startten vanuit de Dominicus ook conferenties voor niet-katholieken. Na de Tweede Wereldoorlog nam de bevolking in de binnenstad af. Uit geldnood werd in 1966 een deel van de kerkschat, waartoe schilderijen van Van Honthorst en De Lairese behoorden, verkocht. Twee 17^e en 18^e eeuwse monstransen werden verkocht, waarvan één uiteindelijk in het Rijksmuseum belandde. In 1955 telde de parochie nog 2.086 parochianen, maar dat aantal is in 1963 al gedaald tot 1.425.

Kerken in Amsterdam

Centrum – Het Torentje



De bijkerk van de Dominicus, de H. Thomas van Aquino werd in september 1937 gesloten en vervolgens samen met de pastorie gesloopt. Ook de scholen van de H. Rosa vereniging werden gesloten en in 1920 en 1930 verkocht. Het Torentje werd in 1939 afgebroken (rechts).

Kerken in Amsterdam

kerken Centrum - De Star



Ook De Star overleefde de ontvolking van de binnenstad niet. De kerk werd in 1929 gesloten en door Proost en Brandt als papierpakhuis gebruikt. Vanaf 1932 daarna werd het gebouw gebruikt als opslagruimte voor onder andere de Hema. Het gebouw werd afgebroken in de jaren 1955-1956. In 1957 werd het gebouw aan het Rusland gesloopt en vervangen door een modern kantoorgebouw. Het interieur ging na afbraak deels naar de Sint Augustinuskerk op de Nieuwendammerdijk. In de Spinhuissteeg is nu alleen nog het poortje zichtbaar dat toegang gaf tot het oude Spinhuis. Daartegenover ziet men nog een muur met dichtgemetselde boogventers van De Star. Links: De Star

Kerken in Amsterdam –

kerken Centrum – De Posthoorn



De ontkerkelijking als gevolg van de sociale ontevredenheid die rond het einde van de Eerste Wereldoorlog massaal aan de dag trad, kon ook in De Posthoorn niet worden tegengehouden.

Tegelijkertijd begon de grote uittocht van de bevolking naar 'Nieuw West' en naar 'Blauw Zand' aan de overkant van 't Y, die zich na de Tweede Wereldoorlog voortzette. Op 20 april 1971 werd de parochie door de bisschop van Haarlem officieel opgeheven. De laatste misviering in de Posthoorn was op 7 maart 1976. De kerk wordt thans verhuurd als kantoorruimte en voor recepties en diners.

Kerken in Amsterdam –

kerken Centrum – De Zaaier



Het verlangen om in de Jordaan een kerk te stichten, was groot. Pater Alberdingk Thijm S.J. (de oudste zoon van de letterkundige), die van 1897 tot 1903 pastoor van De Zaaier was, was het gegeven om samen met zijn kerkbestuur en met de toenmalige rector van De Krijtberg, pater Lucianus Steger S.J., dit plan te verwezenlijken. Een mogelijkheid deed zich voor toen het gebouw Constantia aan de Rozengracht, waar de socialisten van Domela Nieuwenhuis zetelden, in Frascati vanwege een hypotheekschuld geveild zou worden. Op de avond van de veiling kocht de kaashandelaar Grijpink, kerkmeester van De Zaaier, op de veiling het gebouw Constantia voor NLG 30.000. Hij verkocht het op dezelfde prijs door

Kerken in Amsterdam –

kerken Centrum – De Zaaier



De daaropvolgende jaren werden belendende percelen gekocht zodat er een terrein kwam dat geschikt was voor de bouw van een grote kerk. Pater H. van Ruth, pastoor van 1921 tot 1929, zette daarop de bouw van de nieuwe Zaaierkerk met pastorie aan de Rozengracht en van een groot parochiegebouw, het clubhuis 'Joannes Roothaan', aan de overzijde, met kracht door. De nieuwe kerk en pastorie kwamen vóór Kerstmis 1928 gereed. Zij werd in januari 1929 door mgr. Stroomer ingewijd. Het Roothaanhuis kon in het voorjaar van 1929 in gebruik worden genomen. Beide waren ontworpen door de architect W. Valk. Het kerbestuur had zich, mede omdat de verlaten De Zaaier aan de Keizersgracht niet snel tegen een aanvaardbare prijs verkocht kon worden (dat gebeurde pas in 1948), dien in de

Kerken in Amsterdam –

kerken Centrum – De Zaaier

- Hoewel bij de ingebruikneming van kerk en clubhuis aan de Rozengracht het werkgebied van De Zaaier, ten koste van dat van De Krijtberg, met het Jordaangedeelte tussen Rozengracht en Lauriersgracht was uitgebreid, en het parochieleven, ook dank zij de activiteiten die vanuit het Rothaanhuis konden worden ontplooid, aanvankelijk sterk opbloede, kon de gestage neergang toch niet worden gekeerd. Vooral na de Tweede Wereldoorlog raakte De Jordaan als woonwijk zó in kwaliteit van de huizen achter bij wat nieuwbouw te bieden had, dat jonge gezinnen meer en meer de buurt verlieten zonder dat andere daarvoor in de plaats kwamen. Zo verloren kerk en clubhuis steeds meer hun functie. Nadat in 1964 nog op bescheiden wijze het derde eeuwfeest van De Zaaier was gevierd, ging het clubhuis in 1968 tenslotte over aan de stichting 'Wijkwerk Zuid-Jordaan'.
- In het kader van de reorganisatie van de zielzorg in de binnenstad, waarbij de parochiegrenzen kwamen te vervallen en men dus naar de situatie van vóór 1857 terugkeerde, met dien verstande dat het sindsdien al tot ongeveer de helft teruggebracht aantal kerken nu nog verder diende te worden verminderd, werd tenslotte in 1971 De Zaaier gesloten. Er werd vervolgens een tijdlang verder gekerkt in de Piuskapel van de Ignatiusschool aan de Egelantiersgracht. In 1980 werd het kerkgebouw overgenomen door de Turkse Fatih Moskee, die het in 1982 in gebruik nam.

Kerken in Amsterdam –

Centrum - De Duif



Aan de Duif werden rond 1900 parochiescholen verbonden. De Zusters van Tilburg leidden een meisjesschool in de Nieuwe Looiersstraat. De jongensschool werd in 1908 in Nieuwe Looiersstraat en Focke Simonszstraat in gebruik genomen. Ook De Duif overleefde de ontvolking van de binnenstad en de ontkerkelijking niet. De Duif werd in 1973 gesloten. Thans kan de kerk voor feesten en bruiloften gehuurd worden. Het interieur bleef deels behouden. Links het hoofdaltaar van De Duif.

Kerken in Amsterdam –

Centrum Catharinakerk



De Catharinakerk werd op 31 december 1933 gesloten. Een jaar later werd de kerk te koop aangeboden. In 1938 werd de kerk uiteindelijk verkocht aan NV Hollandse Sociëteit Levensverzekeringen. Links: portret (1908) van Leonardus Stolk (1853-1939), de laatste pastoor van de Catharijnekerk door Theo Molkenboer met aan de muur een schilderij van de Catharinakerk. Het portret hing tot 1934 in de ontvangkamer van de pastorie van de Catharinakerk. In 1934 werd het met de inboedel van Catharinakerk en pastorie geveild. Daarop werd de kerk in 1939 gesloopt. In 1967 werd op de plaats van de voormalige Catharinakerk de huidige

Kerken in Amsterdam –

kerken Centrum – Catharinakerk



Boven: afbraak van de koepel (zie ook links) van de Catharinakerk (1939) met op de achtergrond De Krijtberg.

Kerken in Amsterdam –

kerken Centrum – Franse kerk



Eind 19e eeuw nam het kerkbezoek af als gevolg van de ontvolking van de binnenstad. In 1898 werd de Broederschap van het Scapulier van Onze Lieve Vrouw van de berg Carmel overgebracht naar de Jozefkerk. Enkele jaren later, in 1911, werd de Franse kerk opgeheven. De kerk werd in 1912 inclusief de voorgevel gesloopt.

In de pastorie van De Papegaai, die in 1912 de functie van de Franse Kerk overnam, hangt een serie pastoors- en kapelaansportretten uit de Franse kerk.

Kerken in Amsterdam –

kerken Centrum – De Papegaai



De Papegaai was in het begin een bijkerk van de Franse kerk op de Nieuwezijds Voorburgwal. De Papegaai werd diverse malen uitgebreid. Zo kwam in 1899 de officiële ingang aan de Kalverstraat tot stand. Het torenkruis en de klok zijn afkomstig van de afgebroken Heilige Stede. De Papegaai werd in 1898 en in 1908 vergroot, onder pastoor Antonius de Bouter. In 1909 vond de inwijding plaats van de vergrote kerk. De vergrote Papegaai werd na sluiting van de Franse Kerk in 1912 de enige kerk van de parochie van Petrus en Paulus. Kort daarop, in 1914, kreeg De Papegaai een nieuwe pastorie aan de Nieuwezijds Voorburgwal (links de toren tot de pastorie).

Kerken in Amsterdam –

kerken Centrum – De OLV kerk

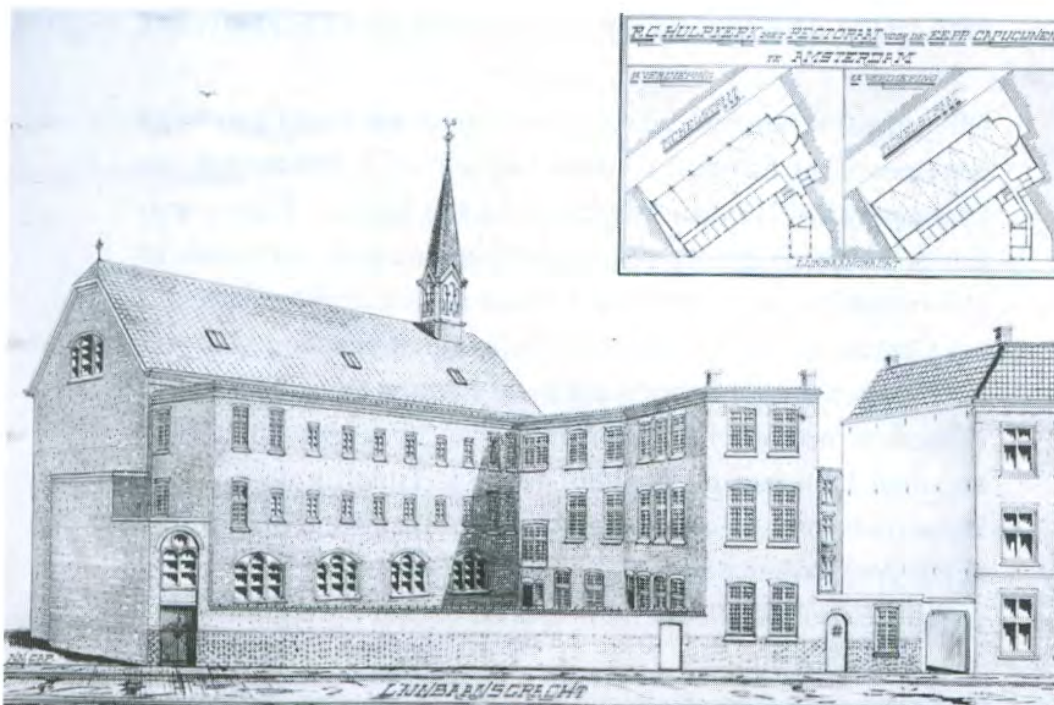


De OLV kerk en het ernaast gelegen klooster van de paters Redemptoristen aan de Keizersgracht was jarenlang het vertrekpunt van volksmissies door heel Nederland en van missionarissen die met name westwaarts naar de Verenigde Staten, Brazilië en Suriname trokken. Nog steeds maakt de Surinaamse katholieke

gemeenschap gebruik van deze kerk. De Redemptoristen verlieten kerk en klooster in 1985, waarop de kerk werd verkocht aan de Syrisch Orthodoxe gemeenschap. Sindsdien wordt de kerk gezamenlijk door de katholieke gemeenschappen en door de Syrisch Orthodoxe gemeenschap gebruikt.

Kerken in Amsterdam –

Kerken Centrum – Tichelkerk



De grote armoede in de Jordaan was voor de Kapucijnen aanleiding om aan het begin van de 20ste eeuw een klooster met kerk te stichten. In 1911 werden zes huizen aan de Lijnbaansgracht en negen in de Tichelstraat gekocht om de Tichelkerk en een klooster te kunnen bouwen. De kerk werd op 1 juli 1912 als hulpkerk van De Posthoorn ingewijd door mgr Callier, de bisschop van Haarlem. De kerk met 400 plaatsen had de heilige Antonius van Padua tot patroon, maar werd in de volksmond genoemd naar de Tichelstraat waaraan zij ligt.

Kerken in Amsterdam –

Kerken Centrum – Tichelkerk



In de jaren rond de Tweede Wereldoorlog groeiden klooster en parochie snel. Het klooster bood plaats aan veel broeders. 's Zondags waren er vijf vieringen, de eerste extra vroeg zodat de trambestuurders voor hun werk naar de kerk konden gaan. In 1951 werd de Tichel-kerk een zelfstandige parochie voor de noordelijke Jordaan en een deel van Oud-West. Aanvankelijk waren er een jongens- en een herenchoor onder leiding van de paters. Het jongenschoor had zo'n 20 leden en het herenchoor (Tichelchoor) had er 40. In het Tichelchoor onder leiding van de directeur-organist Jos Pickers hebben vele stemmen uit de Jordaan geklonken. Het koor was ook ver buiten de Jordaan bekend. In 2004 verlieten de Kapucijnen Amsterdam. De kerk wordt nu gebruikt door de Russisch-Orthodoxe Kerk.

Kerken in Amsterdam – kerken Zuid

- De eerste uitbreiding van Amsterdam in zuidelijke richting is de ontwikkeling van De Pijp en van het gebied rond het Concertgebouw. Het Concertgebouw dat in 1883-1886 werd gebouwd, kreeg al snel aan de achterkant een nieuwe buurt, het huidige Oud-Zuid. Aanvankelijk lag deze buurt in de gemeente Nieuwer Amstel. Een groot deel van de gemeente Nieuweramstel, waaronder het aan de Amsteldijk gelegen gemeentehuis, werd echter in 1899 door Amsterdam geannexeerd. In de Concertgebouwbuit wordt in 1911 de Obrechtkerk gebouwd, in 1914 de oud-katholieke Sint Willibrorduskerk en vanaf 1921 de Agneskerk. Ten oosten van de Concertgebouwbuit bevindt zich De Pijp, waar in 1924 de Vredeskerk wordt gebouwd.
- Vanaf 1917 wordt Amsterdam-Zuid in de stijl van de Amsterdamse school uitgebreid. De uitbreiding vindt plaats op basis van het Plan Zuid van de architect Berlage. Het oostelijk deel van het Plan Zuid is geconcentreerd rond het Victorieplein met de twaalf verdiepingen hoge Wolkenkrabber. Aan de westelijke zijde vormt de Minervalaan het middelpunt. In het Plan Zuid zijn maar weinig katholieke kerken. In het oostelijke deel van het Plan Zuid (de Rivierenbuurt) zijn de vrij-katholieke Gabriëlkerk uit 1928 en de Thomaskerk uit 1924 gebouwd. Er zijn wel diverse kerken aan de rand van het Plan Zuid. In 1968 wordt aan het Beatrixpark de Christus Geboortekerk gebouwd. In het westelijke deel is geen enkele katholieke kerk gebouwd, al bevinden de Agneskerk en de Obrechtkerk zich aan de rand van dit gebied. Verder lagen de afgebroken Sint Augustinus aan de Amstelveenseweg en de Christus Geboortekerk ook op de grens van dit gebied.

Kerken in Amsterdam – kerken Zuid

- Na de Tweede Wereldoorlog vindt met de zuidelijke tuinstad Buitenveldert een uitbreiding plaats die Amsterdam met Amstelveen verbindt. Amstelveen was tot dan een plaats met een eigen geschiedenis. Met de bebouwing van de polders rond Amstelveen wordt Amstelveen na de Tweede Wereldoorlog een voorstad van Amsterdam, ondanks dat Amstelveen steeds een zelfstandige gemeente is gebleven. De belangrijkste polders in dit gebied zijn van noord naar zuid de Buitenveldertse polder, de Middelpolder en de Bovenkerker polder (p.6 boekje Amstelveen). Deze polders zijn inmiddels grotendeels bebouwd om de meer dan 100.000 inwoners van Amstelveen woonruimte te bieden. Ten westen van deze aan de Amstel gelegen polders bevinden zich enkele kleinere polders, die in het Amsterdamse bos zijn opgegaan. De ten oosten van de Bovenkerker polder gelegen Ronde Hoeppolder en een strook langs de Amstel zijn onbebouwd gebleven.
- Voordat Amstelveen een voorstad van Amsterdam werd, waren turfwinning en veeteelt de belangrijkste bronnen van inkomsten voor de Amstelveners. Nadat een gebied was afgegraven werd de daardoor ontstane plas drooggemalen en voor veeteelt gebruikt. In de dicht bij Amsterdam gelegen gebieden in de Buitenveldertse polder vestigden zich ook tuinders (“warmoezeniers”), die hun groente met tuindersvletten via de Boerenwetering naar de groentenmarkt aan de Prinsengracht brachten. In de 19^e eeuw vestigden zich in dit gebied vanuit Amsterdam steeds meer bedrijven. Door grenswijzigingen in 1896 en 1921 werd de Buitenveldertse polder door Amsterdam geannexeerd, waarmee Nieuwer-Amstel werd beperkt tot het huidige Amstelveen.

Kerken in Amsterdam –

kerken Zuid: Amstelveen

- Amstelveen heeft altijd een groot aantal katholieken gekend. Lange tijd vormden katholieken ongeveer de helft van de bevolking. Zij hadden, net als elders, in de 20^e eeuw een bloeiend verenigingsleven met onder andere zangverenigingen, een fanfare, De Graal, Sint Jozefgezellen, sportclubs, toneelverenigingen en een ouderenbond. Katholieke woningbouwverenigingen als Urbanus en Sint Joseph (in 1959 gefuseerd in Sint Lodewijk) droegen bij aan de uitbouw van Amstelveen tot een stad met meer dan 100.000 inwoners. De Amstelveense katholieken hadden ook hun eigen armenbestuur met een pand aan de Overtoomseweg. Voor de gezondheidszorg werden in 1927 de Sint Theresiavereniging en in 1939 het Wit-Gele Kruis opgericht. Katholiek onderwijs was er sinds 1874 in de Sint Josephschool in Buitenveldert.
- Ook in Nes aan de Amstel en in Ouderkerk waren er katholieke scholen. In Bovenkerk werden in 1921 de Sint Aloysiusschool voor jongens en de Mariaschool voor meisjes gebouwd. In 1929 kwamen bij de Heilige Annakerk de Sint Antoniusschool voor jongens, een Mariaschool voor meisjes en later ook een middelbare school. In 1959, toen Amstelveen uitgroeide tot een stad, kwamen er aan de Olmenlaan enkele katholieke middelbare scholen. Twee jaar eerder was aan het Keizer Karelpark het katholieke Keizer Karelcollege geopend.

Katholicisme in Amsterdam –

kerken Zuid: Amstelveen



In Amstelveen kwamen na de alteratie diverse schuilkerken, zoals in 1630 de Bovenkerk aan de Nesserlaan, de Benedenkerk aan de Legmeerdijk, de Buitenveldert aan de Amstelveenseweg en de schuilkerk aan het Rustenburgerpad, die zich mede op Amsterdam richtte. Aan de zuidrand waren er schuilkerken in Nes aan de Amstel en aan de grens met Uithoorn. Na het herstel van de bisschoppelijke hiërarchie kwamen er Urbanuskerken in Bovenkerk (1885) van de architect Pierre Cuypers en in Nes (1891) van zijn zoon Jos Cuypers. De sterke bevolkingsgroei in de 20^e eeuw, leidde tot nieuwe kerkbouw. Aan het begin van de Amsterdamse-weg kwam in 1928 de Heilige Annakerk en in 1935 de Augustinus-kerk bij de Kalfjeslaan als opvolger van De Buitenveldert (links sloopte in 1994 van de Buitenveldert). Na de Tweede Wereldoorlog werden de Heilige Geestkerk (1961), de Carmelkerk (1963), de Goede Herden (1968) en de Titus Brandsmakerk (1969).

Katholicisme in Amsterdam –

kerken Zuid: Amstelveen



Boven: de katholieke kerken van Amstelveen: vlnr de H. Annakerk (Amsterdamseweg 20); de Titus Brandsma kerk (Westelijk Halfrond), verbonden aan een Karmelieten-klooster, en de Heilige Geestkerk (Haagbeukenlaan 3). Onder: de katholieke kerken van Buitenveldert: vlnr Sint Jan de Evangelist Arent Janszoon Ernststraat 104, Buitenveldert. De Goede Herder, Van Boshuizenstraat. Sint Jan de Evangelist (zijkant).

Katholicisme in Amsterdam –

kerken Zuid: Bovenkerk, Ouderkerk



Links: de Urbanuskerk (Bovenkerk, Noordammerlaan) midden: de Urbanuskerk (Ouderkerk, Ronde Hoep-Oost). Rechts: de Augustinus aan de Amstelveenseweg.

Katholicisme in Amsterdam –

kerken Zuid – Oud-Zuid



een uit-

(1886), het

Rijksmuseum

buurt. De

1867 was een

De laat 19^e eeuwse gordel rond bestond vooral uit goedkope woningen, zonder parken of gebied rond het Museumplein en Concertgebouw vormt daarop zondering. Het Concertgebouw Stedelijk Museum (1894) en het verhoogden de status van deze opening van het Vondelpark in drie dagen during feest, o.a. met

Katholicisme in Amsterdam

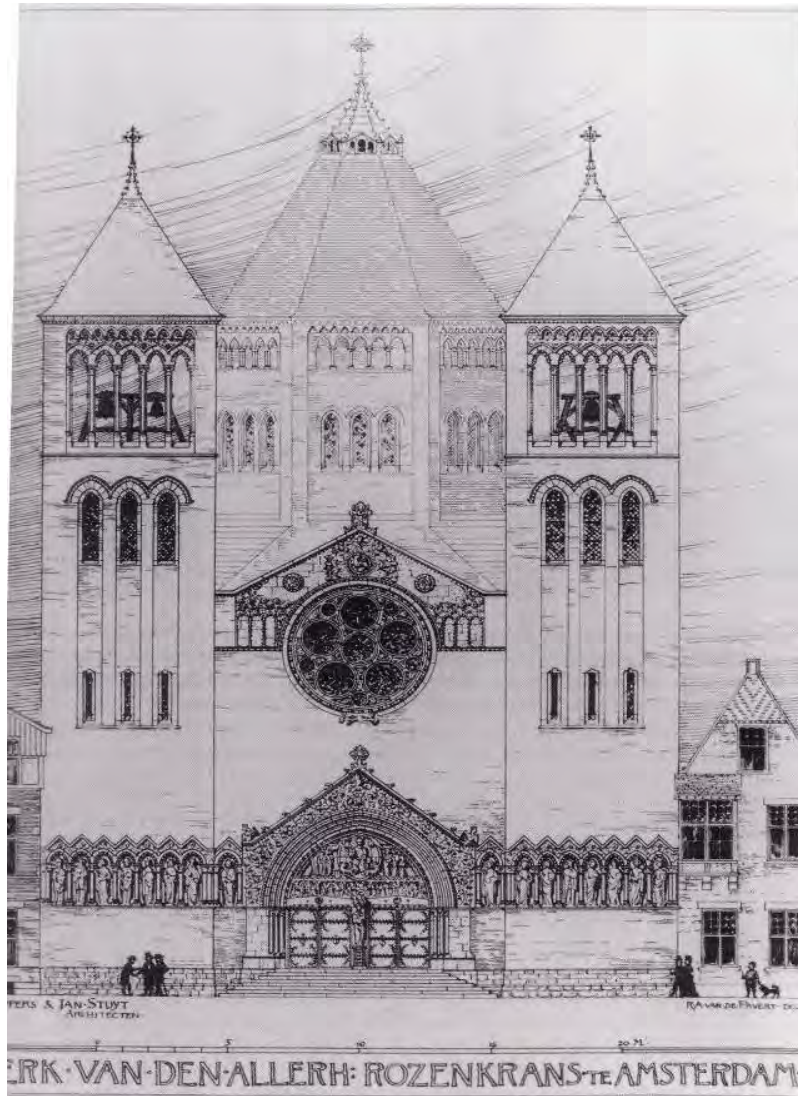
kerken Oud-Zuid – Obrechtkerk



De Onze-Lieve-Vrouw van de Allerheiligste Rozenkrans (Obrechtkerk) is gelegen aan de Jacob Obrechtstraat in de Concertgebouwbuit. In 1901 werden gronden aan-gekocht voor kerk, pastorie en parochieschool. Als bouwpastoor werd de Amsterdam-mer Johannes Serbrock (1851-1929) benoemd. Eerst werd een noodkerk gebouwd, het nog bestaande gebouw rechts van de Obrechtkerk (boven). Daarin kon op 6 mei 1904 de parochie worden gesticht. In de geveltop van de noodkerk is een tegel-tableau te zien met Maria met het Christuskind op schoot met als bijschrift “Ave Santissima Regina Rosarii” (gegroot Allerheiligste Koningin van de

Katholicisme in Amsterdam

kerken Zuid – Obrechtkerk



De Obrechtkerk werd vervolgens als neoromaanse kruisbasiliek gebouwd tussen 1908 en 1911 naar een ontwerp van Jos Cuypers en Jan Stuyt. De eerste steen werd in 1909 gelegd door de deken van Amsterdam, mgr. Janssens. De Obrechtkerk werd in mei 1911 gewijd door mgr. Callier, de bisschop van Haarlem. Het is een grote kerk met ongeveer 1.200 plaatsen en een oppervlakte van ongeveer 950 m². Het ontwerp, door beide architecten samen gemaakt, is van 1905 en betreft een kerk in de toen nog door beiden gevolgde historiserende opvattingen: een in neobyzantijnse en romaanse stijl uitgevoerde kerk met een front, dat naar het oosten is gekeerd en geflankeerd wordt door twee rijzige torens, en met een leunende vieringsteren.

Katholicisme in Amsterdam –

kerken Zuid – Obrechtkerk



Veel kunstenaars droegen bij aan de aankleding van de kerk, zoals Jan Eloy Brom, Joep Nicolas, Otto van Rees, John Rådecker, Matthieu Wiegman (1886-1971), die de koepel schilderde, Jan (1863-1931) en Kees Dunselman (1878-1937), die de binnenmuren en de kruiswegstaties schilderde, Willem Mengelberg (1897-1969) en Mari Andriessen, die het mariaretabel in de Mariakapel maakte. Stuyt was kort na 1900 in aanraking gekomen met de school van Beuron en heeft deze kunstrichting in Nederland bekendgemaakt via de katholieke kunstkring De Violier. Links: in de Heilig Hartkapel is een muurschildering van Matthieu Wiegman te zien van Christus met het H. Hart omringd door engelen.

Katholicisme in Amsterdam

kerken Zuid – Obrechtkerk



De Concertgebouwbuit en de Obrechtkerk vormden middelpunt van een gemeenschap van de beter katholieken. Gerrit Kouwenaar, die opgroeide in de Palestrinastraat, beschreef later de wbuurt:

“Sociaal gezien was de straat in de jaren vijftig als volgt verdeeld: je had de katholieken, een paar joodse families en de rest. Mijn ouders waren Nederduits Hervormd, maar deden er niets aan, dus

ik zat bij de rest. Ik voelde me altijd een beetje achtergesteld bij de katholieke families. Ze waren altijd met meer, ze waren beter gekleed, ze hadden kapsones. Als je dat zo opschrijft, klinkt het al snel veel te zwaar aangezet – noem het maar een vaag gevoel van onbehagen. Verder hadden de katholieken hún kerk, de Obrechtkerk. Die kerk was heel beleefd, die was er overal in de straat, de kerk was een

Katholicisme in Amsterdam

kerken Zuid – Agneskerk



Door de uitvoering van het Plan Zuid ontstond behoefte aan een nieuwe rooms-katholieke kerk. Daartoe werd in 1919 een stuk grond aangekocht door de gemeente. De bouw van de Agneskerk vond vervolgens tussen 1921 en 1932 plaats. De kerk werd op 24 oktober 1921 ingewijd door de deken van Amsterdam, mgr. Bosman. Boven: de Agneskerk, kort na de bouw, nog zonder toren. Later werd pas de toren gebouwd. De lange duur van de bouw was het gevolg van een grote stijging van de bouwkosten, waardoor de bouw gefaseerd moest plaatsvinden.

Katholicisme in Amsterdam

kerken Zuid – Agneskerk



Over de architectuur vermeldt de gids voor de Open Monumentendag 2007 het volgende: *“Architect Jan Stuyt nam de kerk in Rome, de Sant Agnese die ook gewijd was aan de Romeinse martelares Agnes, als uitgangspunt voor zijn ontwerp. De basiliek uit de 7^e eeuw en de Agneskerk vertonen dan ook overeenkomsten. Zo rijst het schip van de Agneskerk hoog boven de zijschepen uit en net zoals in Rome staat de vier-kante klokkentoren los van het gebouw.”*

Katholicisme in Amsterdam –

kerken Zuid – Agneskerk



De driebeukige kruisbasiliek heeft een interieur dat is aangekleed door de kunstenaars Mari Andriessen, Nico Witteman, Joep Nicolas en Leo Brom. De beeldhouwer Andriessen maakte het Jozefaltaar met het beeld van Sint Jozef, de zilversmid Witteman het tabernakel en Joep Nicolas ontwierp en schilderde de absis en maakte de gebrandschilderde ramen.

Katholicisme in Amsterdam –

kerken Zuid- Willibrordus



Het aantal leden van de Oud-katholieke kerk is in Nederland teruggelopen tot ongeveer 6.000. De enige oud-katholieke parochie in Amsterdam bevindt zich thans in de Ruysdaelstraat. Het kerkgebouw van 1914 naar een ontwerp van de architect J.W.F. Hartkamp, is de opvolger van de schuilkerk van de HH. Petrus en Paulus in de Barndesteeg. In 1953 sloot ook de andere oud-katholieke schuilkerk van de HH. Johannes en Willibrordus aan de Brouwersgracht. Ook de gemeenschap die daar had gekerkt, trok vervolgens in bij die van de Ruysdaelstraat.

Katholicisme in Amsterdam –

kerken in Zuid – Willibrordus



Het interieur van de huidige kerk weerspiegelt de rijke geschiedenis van deze oud-katholieke parochies uit de binnenstad (linksboven). Zo komt de preek-stoel uit de voormalige schuilkerk 'De Ooievaar' aan de Bardesteeg en is ook de gevelsteen van die kerk naar de Willibrordus overgebracht (rechtsboven).

Katholicisme in Amsterdam –

kerken in Zuid – Willibrordus



De Amsterdammer Andreas Rinkel (1889-1979) werd in 1937 tot aartsbisschop van de Oud-katholieke kerk gewijd. Daarvoor had hij zich ingespannd voor de afschaffing van het celibaat, hetgeen in 1922 geschiedde. Rinkel huwde een jaar later zijn huishoudster. In 1931 had hij een belangrijk aandeel in de totstandkoming van de Overeenkomst van Bonn die leidde tot volledige intercommunie tussen de oud-katholieke en de anglicaanse kerk. Van tijd tot tijd waren er pogingen om de rooms- en oud-katholieken samen te brengen. Op 7 november 1966 ging Rinkel (links) samen met de rooms-katholieke kardinaal Alfrink voor in een vespersdienst.

Katholicisme in Amsterdam

kerken Zuid – Willibrordus buiten Veste



Bij grote manifestaties, zoals een congres van afdelingen van de H. Familie (1904), de huldiging van kardinaal Van Rossum (1913), het Nationaal (1922) en het Internationaal (1924) Eucharistisch Congres, het gouden (1934) priesterfeest van de Amsterdamse deken Van Noort, werd de grote 'Sint-Willibrordus', die de parochianen trots hun kathedraal noemden, dankbaar benut. Voor de mannelijke jeugd werd het Willibrordus en voor de vrouwelijke het Marthapatronaat gesticht. Verder was er een Mariacongregatie voor vrouwen en een congregatie van de H. Familie voor mannen. Het eerste parochiehuys had een veel wijdere betekenis dan alleen voor eigen parochie en stond in Amsterdam en daarbuiten model voor soortgelijke parochiehuizen. In 1966 moest de kerk

Katholicisme in Amsterdam –

kerken Zuid – Vredeskerk



Op 27 november 1917 krijgt kapelaan Nuyen van de Willibrordusparochie opdracht tot het stichten van de nieuwe parochie van Onze Lieve Vrouw Koningin van de Vrede. De naam van de kerk houdt verband met het einde van de Eerste Wereldoorlog. Eerst komt er een tijdelijke noordkerk aan de Ceintuurbaan 192-194 en Ruysdaelkade 193. Omdat de noodkerk een voormalige stalhouderij was werd de kerk wel De stal van Bethlehem genoemd. De bouw van de Vredeskerk werd bespoedigd toen de katholieke woningcorporaties 'Het Oosten' en 'Amsteldijk' het initiatief namen om 600 katholieke gezinnen rond de kerk aan goede huisvesting te helpen. Het gebiedje werd wel het “Papendorp”

Katholicisme in Amsterdam – kerken Zuid – Vredeskerk



Het “Papendorp” versierd voor het Eucharistisch Congres in 1924.

Katholicisme in Amsterdam –

kerken Zuid – Vredeskerk



Achter de kerk werd een school gebouwd en een klooster voor de broeders van Huybergen (linksboven). In 1926 begonnen de broeders met de Cornelis-school voor basisonderwijs, spoedig gevolgd door de Franciscus- en Theodorusschool. Sportactiviteiten, kinderkoren (Mattheus Passie), aandacht voor spraakproblemen en vakantie kinderwerk waren kenmerkend voor hun opvoedingswerk. Een van de broeders was “pater Frits”, de hoofdpersoon uit het boek waarmee Gerard van Westerloo in 2009 het kindermisbruik in de katholieke kerk aankaarte. In de tuin bij de kerk bevond zich een duiventil (linksonder).

Katholicisme in Amsterdam – kerken Zuid – St. Gabrielkerk



Bij de Gordel 20-40 speelt de planning door het stadsbestuur een belangrijke rol. Daarvoor bemoeide de overheid zich wel met de ligging van straten en werden eisen gesteld aan de bebouwing, maar de meeste huizen kwamen op basis van particuliere initiatieven tot stand. Met het plan uit 1905 van Berlage en met zijn Plan Zuid van 1917 werd met deze traditie gebroken. Herhaling wordt in de woningbouw gebruikt met oog voor monumentale assen, zoals de Vrijheidslaan en de Minervalaan. Katholieke kerken zijn in dit gebied zeldzaam. De St Gabriël-kerk in de Deurloostraat (links) is een Vrij-katholieke kerk, die in 1916 ontstaan is door een afsplitsing van de Oud-Katholieke Kerk in Engeland. De kerk is ontworpen door de architect Van Amerongen.

Katholicisme in Amsterdam –

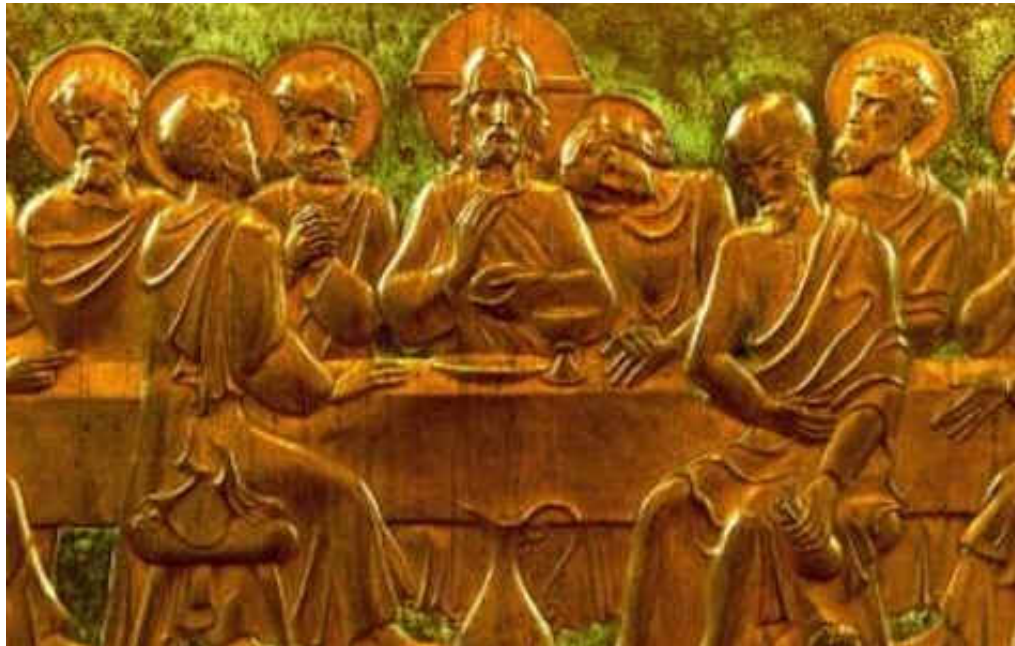
kerken Zuid – Thomas van Aquino



De aan de Rijnstraat gelegen Thomas van Aquinokerk was de opvolger van het Torentje. De kerk werd in de stijl van de Amsterdamse school naar een ontwerp van Jac. Duncker in 1924 gebouwd op zodanige wijze dat de kerk als het ware oploste in de straatwand. De kerk had ongeveer 1.000 plaatsen. Zij werd op 21 april 1926 door mgr. Callier ingewijd. In de jaren negentig werden de kosten voor het onderhoud van de kerk hoger dan de inkomsten. De kerk werd in 2004 gesloopt en maakte plaats voor een verzorgingshuis. De parochie werd op 14 maart 1999 voortgezet in de Merenbothe kerk aan de Hunzestraat.

Katholicisme in Amsterdam –

kerken Zuid – Thomas van Aquino



Het hoogaltaar, het tabernakel, de doopvont en enkele beelden waren van Wim Harzing. Op 4 december 1953 werd in de kerk het schilderij “Maria Vrouwe alle Volkeren” geplaatst dat beruiste op de visioenen van Ida Peerdeman. Boven: paneel met voorstelling van het Laatste Avondmaal van Roosmalen uit de Thomaskerk (thans in de kerk aan de Hunzestraat).

Katholicisme in Amsterdam – kerken West

- De eerste uitbreiding vanuit de oude stad naar het westen is Oud-West. De uitbreiding vindt plaats volgens het plan Kalff, dat voorziet in een ceintuurbaan. Het gaat onder andere om de Spaarndammerbuurt, de Staatsliedenbuurt, de Westerparkbuurt en de Kinkerstraatbuurt. Eind 19^e eeuw maken de buitenplaatsen, tuinders en bedrijven in dit gebied plaats voor de uitbreidingen van de haven en van de stad. De woningbouwverenigingen nemen, net als elders in de stad, het voortouw. Tussen de havens en de woonbuurten komt de begraafplaats Sint Barbara te liggen, die de oude Sint Barbara bij De Liefde vervangt. In dit gebied bevinden zich ook enkele katholieke kerken uit de eerste helft van de 20^e eeuw, waaronder de Boom uit 1911, de Chassékerk uit 1917, de O.L.V. van Lourdes uit 1919 en de Augustinuskerk uit 1929 aan de Baarsjesweg.

Katholicisme in Amsterdam – kerken West

- De belangrijke uitbreiding naar het westen vindt na de Tweede Wereldoorlog, wanneer in Nieuw West diverse tuinsteden worden gebouwd. Het idee achter de tuinsteden en tuindorpen is om nieuwe wijken op enige afstand van de stad in een groene omgeving te bouwen. Voor de Tweede Wereldoorlog werden al in Amsterdam-Noord tuindorpen gebouwd met huizen die zowel voor- als achtertuinen hadden. Na de Tweede Wereldoorlog volgen op basis van het Algemeen Uitbreidingsplan in Nieuw West de grote tuinsteden. Door de uitbreiding van de stad met de westelijke tuinsteden komen ook een aantal oude dorpen binnen de stad te liggen, zoals Sloten.

Katholicisme in Amsterdam –

kerken Oud-West – De Liefde



Bij de kerk werd begin 1900 een pastorie, een zusterhuis en een nieuw school-complex gebouwd. Er komt een meisjesschool (Mariaschool, rechtsboven) en de Vincentiusvereniging zorgt voor een jongensschool. In 1904 wordt een pastorie gebouwd naar een ontwerp van A.J. Joling. Boven: misdienaars van De Liefde in 1907

Katholicisme in Amsterdam

kerken Oud-West – De Liefde

In het oude wijnpakhuis van de firma Ferwerda & Tieman aan de Da Costakade 102 wordt in 1932 het parochiegebouw Huize De Liefde gevestigd: *“In de benedenzaal kwam een piekfijn buurtbioscopie, daarboven een restaurantje voor bruiloften, trouw-rouw en jubileumtoestanden en op de vliering- dat was de gevoelige roomse hand – kwam een mooie kapel. Ontspanningsruimten in de verdieping onder de kapel waren voor parochiale verenigingen. De naam De Liefde paste helemaal in het sfeertje van Oud-West. Het gebouw heeft vele generaties beïnvloed. Vele familie-leden zijn gedoopt en getrouwd in de kerk “De Liefde” en zij kregen daar hun rouwmis en uitvaart. In huize “De Liefde” werd ontspannen feest gevierd en naar films gekeken. In één van de jeugd- en schoolgebouwen daar vlak in de buurt kreeg je onderwijs. In Huize De Liefde waren kerkelijke en ontspannende activiteiten met elkaar verbonden. Ze waren zo in elkaar vervlochten dat het één niet van het ander te scheiden was. Voor een Oudwester was dat heel gewoon. Hij of zij dacht daar niet bij na, maar ging trouw naar alle plechtigheden in de kerk: Mis, Vesper, Lof, Missies. Triduum, Veertigurengebed, Lijdensmeditaties, Communies, huwelijk, doop en uitvaart; noem maar op. Kortom het was één en al (De) Liefde wat de klok sloeg.”* Uit “Oud-West, herinneringen aan de Amsterdammers De Gesteekhuurt” Hans Keenen

Katholicisme in Amsterdam

kerken Oud-West – De Liefde



Links: Huize De Liefde, rechts: de
Mariaschool

Katholicisme in Amsterdam –

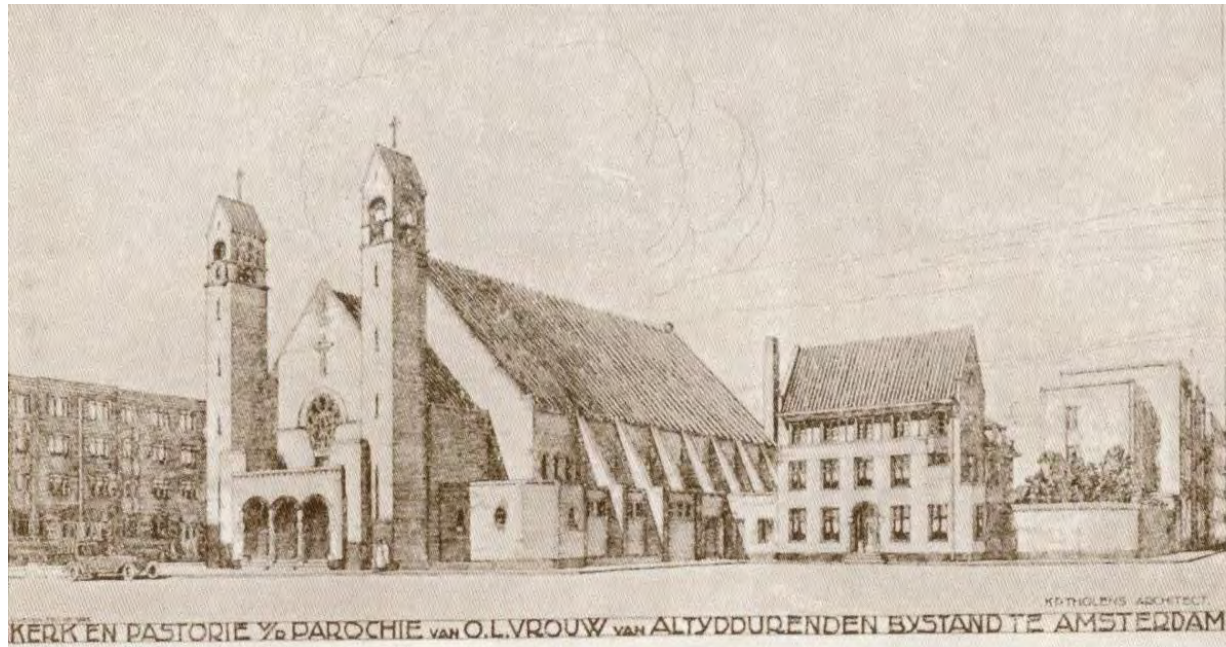
kerken Oud-West – Chassekerk



Op 8 mei 1916 werd kapelaan J.P. Huibers van de kerk "De Liefde" opdracht gegeven om een nieuwe parochie te stichten in De Baarsjes. Het was niet gemakkelijk om geld bij elkaar te krijgen in deze tijd van de Eerste Wereldoorlog, maar toch lukte het om met steun van andere Amsterdamse parochies in 1917 een noodkerk te bouwen aan de Chasséstraat (links), die toen nog Rijnstraat heette. In 1917 werd deze kerk ingewijd door de deken van Amsterdam, mgr. Bosman. Maar er werden meteen al plannen gemaakt voor een nieuwe kerk en pastorie.

Katholicisme in Amsterdam –

kerken Oud-West – Chassekerk



In 1926 werd de eerste steen gelegd. In 1927 werd de kerk ingewijd door mgr. A.J. Callier. De kerk werd toegewijd aan O.L. Vrouw van Altijddurende Bijstand. Op haar bijstand had bouwpastoor Huibers vertrouwd bij het bouwen van de kerk. De kerk bood 1.100 zitplaatsen. Op 24 april 1928 werd de parochieschool aan de Kortenaerstraat geopend. In 1931 werd door de edelsmid Brom het Maria-altaar afgemaakt. Hier is in elf taferelen de geschiedenis van O.L. Vrouw van Altijddurende Bijstand in koper-drijfwerk uitgebeeld. Eind 1998 werd de kerk gesloten.

Katholicisme in Amsterdam –

kerken Oud-West – Chassekerk



Links: Mgr. Huibers. Hij werd in 1899 tot priester gewijd. Als kapelaan in de parochie H.H. Nicolaas en Barbara (De Liefde), werd hij op 8 mei 1916 bouw-pastoor van de Chassekerk. Op 11 februari 1936 werd hij tot bisschop van Haarlem gewijd. In 1960 ging hij met emeritaat. Op 20 april 1969 overleed hij.

Katholicisme in Amsterdam –

kerken Oud-West – Vincentiuskerk



In 1989 wordt de Vincentius gesloopt om plaats te maken voor woningen met een kapel eronder (onder). Alleen het pastoriegebouw in de Staringstraat (links bleef behouden)



Katholicisme in Amsterdam –

kerken Oud-West – OLV van Fatima



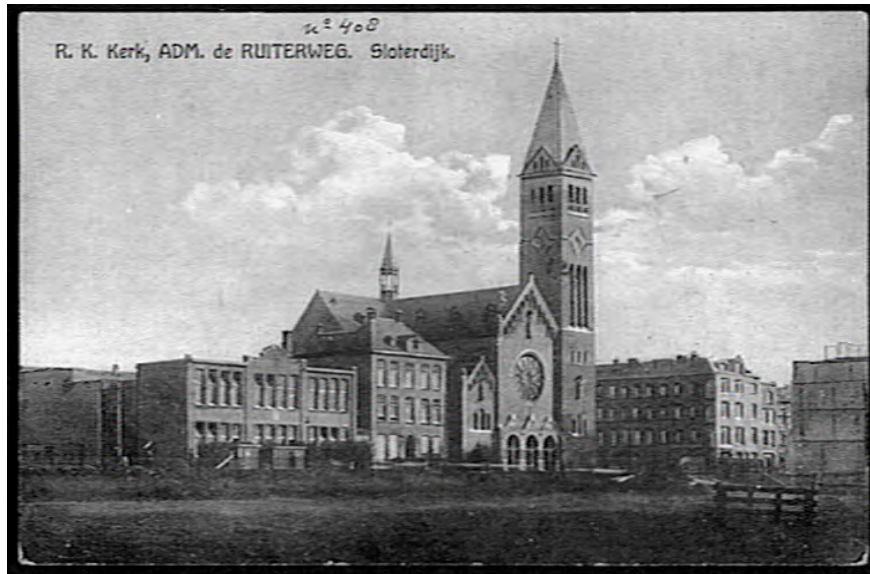
AMSTERDAM, Interieur Parochiekerk O.L.Vrouw van Lourdes Jacob Catskade 13



De O.L.V. van Lourdeskerk was bedoeld als hulpkerk voor de Staatsliedenbuurt in Amsterdam-West. De Maria Magdalena-kerk was daarvoor te klein geworden. De kerk werd op 29 juli 1919 ingewijd door de deken van Amsterdam, mgr. Bosman. Het kerkgebouw bevindt zich op het binnen-terrein van een woonblok en bevat slechts 220 zitplaatsen. In de kerk bevond zich een Lourdesgrot (linksonder). Er kwam in 1928 een kruisweg van Lodewijk Schelfhout. De kerk heeft een opvallende ingang vanuit een woonblok. De O.L.V. van Lourdeskerk wordt nu gebruikt door de Portugeestalige parochie van Amsterdam “De Nossa Senhora de Fatima”. Sinds 1 oktober 1989 is O.L. Vrouw van Fatima de nieuwe patroon

Katholicisme in Amsterdam –

kerken Oud-West – Boomkerk



Het Boompje werd in 1911 verplaatst naar de nieuwbouwwijk Sloterdijk in Amsterdam West. De kerk zou vrijwel in de weilanden komen te staan, slechts met de stad verbonden door een smal lint van huizen, zodat de Amsterdammers - die een kerk gauw een bijnaam geven - de nieuwe kerk 'Onze lieve Heer onder de koeien' noemden. De nieuwe kerk werd met 878 zitplaatsen gebouwd naar een ontwerp van de architect P.J. Bekkers. De nieuwe kerk was vrijwel zonder schulden gebouwd wegens de opbrengst van de verkoop van de grond in de Kalverstraat. De inventaris van de schuilkerk en de pastorie werd naar de Admiraal de Ruyterweg overgebracht zoals de altaren, de heiligenbeelden, het orgel, het

Katholicisme in Amsterdam –

kerken Oud-West – Boomkerk



Op 4 september 1916 werd de Mariaschool naast de pastorie aan de Admiraal de Ruyterweg geopend. Zij werd in 1917 een Ulo-school en in 1919 groeide zij uit tot een negenklassige Mulo-school. Verder uitbreiding van de school was al snel noodzakelijk, maar de gemeente weigerde haar medewerking, omdat in plan-west bij de Chassékerk de Vincentiusschool in aanbouw was. Toen de Vincentiusschool in gebruik was, bleef het aantal leerlingen voor de Mariaschool toch stijgen. In 1936 kwam een dubbele jongensschool in de Gibraltarstraat gereed en daarmee had het scholencomplex zijn huidige omvang bereikt. Linksboven: school en pastorie bij de Boomkerk. Linksonder: de oude altaren uit de

Katholicisme in Amsterdam

Nieuw West – St. Jan de Doper en Lucaskerk



In Nieuw-West werden diverse moderne katholieke kerken gebouwd. Van boven naar beneden: St. Jan de Doper aan de Poeldijk-straat, de Lucaskerk in Osdorp. De Lucas was één van de eerste kerken die gebouwd en ingericht werd met het oog op de nieuwe liturgie waarin het volk niet toeschouwer is van de heilige handeling die de priester verricht maar waaraan alle gelovigen deelnemen.

Katholicisme in Amsterdam

kerken Nieuw West – OLV van Lourdes



In 1955 kreeg Granpré Molière opdracht een moderne kerk te ontwerpen naar het voorbeeld van de romeinse basilika bouw. Het werd een kerk voor meer dan 1.000 kerkgangers. De kerk werd gewijd aan 'Onze Lieve Vrouw van Lourdes' en werd voltooid eind 1957. Op 19 december 1957 wijdde, Mgr. J.P. Huibers, de kerk in. De binnenhuis-architect Hans Hesseling ontwierp het interieur van de kerk naar zijn thans bestaande vormgeving. Rond de kerk werd door de katholieke woningbouwvereniging Het Oosten de Noorderhof gebouwd.

Katholicisme in Amsterdam

kerken Nieuw West – Jozefkerk



Kort vóór de Tweede Wereldoorlog groeit het plan ter vervanging van de Mozes en Aäron kerk in Amsterdam West een nieuwe parochie te stichten, te bedienen door de Franciscanen. In 1941 pater wordt Van Houdt benoemd tot bouwpastoor. Op 22 mei 1952 wordt de nieuwe kerk in gebruik genomen. Bijzonder is dat de Jozefkerk van beton is gemaakt. Met de Jozefkerk was de architect Holt zijn tijd ver vooruit, zowel in Nederland als internationaal. Onder: communie (1956) in de Jozefkerk. In de buurt van de kerk komen diverse scholen en bij de pastorie komt een klooster voor ongeveer tien franciscanen.

Katholicisme in Amsterdam –

kerken Nieuw West – Catharinakerk



In Slotermeer is in de jaren vijftig het gebouwencomplex van de Sint Catharinakerk gerealiseerd. Het is als het ware de opvolger van de traditie van Amsterdamse Catharinakerken (die begint met de Nieuwe Kerk). Het complex bestond uit een kerk met pastorie, die op 24 september 1956 werd gewijd, een naastgelegen kleuterschool (1954) en een begin jaren zestig gerealiseerde meisjes- en jongensschool voor lager onderwijs rond een binnenplaats achter het kerkgebouw . Links: pastoor Koopman, die op 14 juni zijn 25-jarig priesterjubileum vierde, legt in 1955 de eerste steen voor de Pastorie van de R.K. St. Catharinakerk 'De Lelie' aan de Burgemeester Eliasstraat 70-74 hoek Burgemeester Vanins

Katholicisme in Amsterdam –

kerken Nieuw West – Catharinakerk



Over de architectuur is het volgende vermeld in de gids voor de Open Monumen-tendag 2007: *‘Het geheel is ontworpen door A. Evers en G.J.M. Sarlemijn. Hoewel dit rooms-katholieke bastion ook als geheel van cultuurhistorische betekenis is, vormt het kerkgebouw met zijn pastorie toch het meest opvallende onderdeel. De architectonische vormtaal van de zogenoemde Bossche School onderscheidt zich ook voor lekenogen van de meer zakelijke stijl van de omringende woonbebouwing. Onder verschillende kapvormen wordt de suggestie gewekt dat het bouwwerk net als de oude Romeinse kerken in de loop*

Katholicisme in Amsterdam –

kerken Nieuw West – OLV Zeven Smarten



De parochie van Onze Lieve Vrouw van Zeven Smarten ontstond in 1956 in Geuzenveld. Daar werden in de jaren vijftig ongeveer 5.000 woningen ge-bouwd. In augustus 1954 werd aan de Magister Generaal van de orde der Kruisheren, dr. W. Hees, gevraagd om de zielzorg in de parochie te verzorgen. Op 19 maart 1960 werd de nieuwe kerk door Mgr. Van Dodewaard gewijd. Op het moment dat in processie de consecrator met de relieken, bestemd voor het altaar, de priesters en gelovigen de kerk binnen-trokken, begonnen de drie klokken: Wil-helmus, genoemd naar de generaal der Kruisheren, Henricus, naar de toenmalige provinciaal van de orde en

Katholicisme in Amsterdam –

kerken Nieuw West – Pius X



Boven: noodkerk. Voordat de Pius X werd opgeleverd, moest in Slotervaart enige tijd gebruik worden gemaakt van deze noodkerk.

Katholicisme in Amsterdam –

kerken Nieuw West – Pius X



De Pius X kerk is in 1960 gebouwd naar een ontwerp van de architecten Jan van der Laan, Hermans, Van de Eerden en Kirch. Jan van der Laan behoorde met zijn team tot de Bossche school. De Bossche school liet zich zowel inspireren door het eeuwenoude architectonische erfgoed van Europa, als door de waarden van de moderne architectuur. In de Pius X kerk is de klassieke invloed te zien in de Toscaans aandoende klokken-toren en de heldere symmetrie van de voorgevel. De invloed van de moderne architectuur uit zich in de keuze voor een materiaal als beton, het onbewerkt laten van de bakstenen en de kunsttoepassingen. In juni 2008 werd de Pius X kerk gesloopt. Onder het bij de school behorende Pius X bureau

Kerken in Amsterdam –

kerken Nieuw West – Pauluskerk



De Pauluskerk is als één van de laatste katholieke kerken in Amsterdam gebouwd. De kerk werd gesticht voor de bewoners van het nieuwe zuidelijke deel van Osdorp. Een kapelaan van de Lucas parochie, Adank, werd als bouwpastoor aangesteld. Op 4 september 1961 kon de parochieschool van start gaan aan de Simonskerkeweg. De bouw van de kerk nam meer tijd in beslag. Aanvankelijk moest gebruik worden gemaakt van een noodkerk (rechts). De noodkerk telde in 1962 al 6.000 parochianen. In die kerk waren dan ook op zondag vier H. Missen met 700 kerkgangers. Op 4 november 1967 werd de nieuwe kerk door Mgr. Th.H.J.Zwartkruis gewijd. De kerk is gebouwd in de vorm van een tent (midden). Deze vorm herinnert aan de 40 jaar durende tocht van het volk

Kerken in Amsterdam –

kerken Nieuw West – St. Pancratius



Ter vervanging van de Pancratiuskerk in Osdorp werd in 1901 een nieuwe Pancratius-kerk aan de oostelijke rand van het dorp Sloten gebouwd. De bouwpastoor Haverman was een groot voorstander van de huidige locatie en was ook degene die Jan Stuyt aan-trok om het gebouw te ontwerpen. Voor Stuyt was dit zijn eerste kerk. Op 28 april 1900 werd de paal geslagen voor de nieuwe katholieke kerk in Sloten. De inwijding van de nieuwe Pancratius met haar 354 zitplaatsen vond op 21 maart 1901 plaats door mgr. Bottemanne. De gemeente Sloten werd in 1921 bij Amsterdam gevoegd en kwam zo onder het dekenaat Amsterdam te vallen. Naast de kerk aan de Sloterweg bevindt zich het pand waar zusters woonden die les gaven in katholieke scholen in

Kerken in Amsterdam – kerken in Oost

- Op 13 juni 1911 wordt door 43 katholieke bewoners van Oost de katholieke woningbouwvereniging het Oosten opgericht. Aan het Oosterpark wordt op initiatief van de R.K. Ziekenverpleging het Onze Lieve Vrouwe Gasthuis gebouwd, dat in 1878 wordt geopend en dat in 1903, 1913 en 1927 met diverse paviljoens wordt uitgebreid. Aan de Mauritskade komt het Sint Elisabethgesticht. Het katholieke karakter van de Oosterparkbuurt wordt nog versterkt door de Sint Bonifatiuskerk die in 1886 in gebruik wordt genomen. Rond de kerk wordt een blok met twee katholieke scholen (de Barbaraschool voor meisjes en de Laurentius school voor jongens) gebouwd. Voor de paters en zusters die op de scholen les geven wordt een klooster gebouwd met een eigen moestuin en boomgaard. In de jaren zeventig verliest de buurt haar katholieke karakter. Het Sint Elisabethgesticht wordt gesloten en is thans het Arena hotel. De Bonifatiuskerk wordt gesloopt.

Katholicisme in Amsterdam – kerken in Oost

- Ook verder naar het noorden richting de haven ontstaan aan het einde van de 19^e eeuw nieuwe buurten, waaronder de buurt rond de Czaar Peterstraat. De woningbouwmaatschappijen nemen hierbij weer het voortouw. Het is voor katholieken lastig om vanuit de Sint Annakerk in de buurten van de havenarbeiders voet aan de grond te krijgen. Op de Eilanden richt Jan Smit de R.K. Volksbond op als vakbond voor de katholieke arbeiders, die later zal opgaan in het R.K. Werkliedenverbond, de Katholieke Arbeiders Beweging en uiteindelijk het Nederlands Katholiek Vakverbond (NKV). In 1903 wordt hij in de gemeenteraad verkozen. Tijdens de hongerwinter proberen de zusters van de huishoudschool Sint Anna de buurt aan eten te helpen door voor gezinnen te koken. Ook vanuit de Sint Annakerk wordt door pastoor Finke in een interkerkelijk comité in samenwerking met de hervormde kerkenraad voedselhulp georganiseerd. In de jaren zeventig treed ook in deze buurt verval in en worden gebouwen gesloopt. Een van de slachtoffers is de Sint Annakerk.

Kerken in Amsterdam – kerken in Oost

- Het laatste deel van de Overamstelse polder dat bebouwd wordt is de Indische Buurt. De hoofdstraten volgen, net als in de andere wijken van de gordel die tussen 1870 en 1920 worden aangelegd, het polderpatroon. Daardoor ontstaan lange, smalle straten. In 1897 wordt het besluit tot bebouwing genomen en in 1900 wordt het plan Groenewegen goedgekeurd. Tussen 1900 en 1927 wordt vervolgens voornamelijk weer door woningbouwverenigingen de Indische buurt gebouwd. Aan katholieke zijde is met name de R.K. Woningbouwvereniging “Het Oosten” actief. Het Oosten weet van de Directeur van het Bouw- en Woningtoezicht grond te verwerven in de Bali, Eerste Atjeh- en Sumatrastraat (hoek Madurastraat). Omdat er vanwege de relatief hoge huren onvoldoende interesse bestaat vanuit katholieke zijde worden de woningen ook aan andersdenkenden ter beschikking gesteld. De R.K. Woningbouwvereniging Dr. Schaepman probeert grond te verwerven rond de Gerardus Majellakerk, maar het beoogde terrein wordt voor particuliere woningbouw bestemd.
- Door de uitbreiding van de stad naar Zuid-Oost, waar tussen 1967 en 1973 bijna zesduizend woningen werden opgeleverd, werden ook Diemen en Duivendrecht verbonden met de stad, echter zonder dat zij door de gemeente Amsterdam geannexeerd werden.

Katholicisme in Amsterdam –

kerken in Oost - Bonifatius



De Bonifatius ontwikkelt zich aanvankelijk voorspoedig. Er waren drie of vier kapelaans, diverse congregaties, een Collec-tantencollege, een parochieblad (de Bonifatiusklok), patronaten voor jongens en meisjes in het Bonifatiushuis (1912). Er komen congregaties voor godsdienst-verdieping, zoals de aarts-broederschap van de H.Familie voor heren (1909) en een Maria-congregatie voor vrouwen (1919), een kerkkoor met de naam Soli Deo Gloria (1885) en Eerbied in Gods Huis (1907), die de orde tijdens de Mis

Kerken in Amsterdam –

kerken in Oost - Bonifatius



De Mariacongregatie richtte zich op handwerken en gymnastiek en kende een operette- en een mandolineclub. In het interbellum werd deelgenomen aan De Graal, de Katholieke Actie en de Derde Orde. Ook was er het genootschap van de H. Bonifatius dat eens in het jaar een bedevaart naar Dokkum maakte. Verder waren er activiteiten voor misdienaars en acolieten, voor jongemannen (De Jonge Wacht, de missieclub St. Willibrord, een toneelclub en de St. Josephgezellenvereniging) en voor jonge meisjes (een meisjespatronaat, de Katholieke Jonge Vrouwen en de Katholieke

Katholicisme in Amsterdam –

kerken in Oost - Bonifatius



In de oorlogsjaren zorgen de zusters voor gaar-keukens in de school en voor extra voedsel-toewijzingen voor armen. Na de Tweede Wereld-oorlog wordt het minder streng. De zusters gaan sluiers in plaats van kappen dragen en de radio en televisie doen ingang in het klooster. In 1965 verlieten de zusters het zusterhuis. In de tweede helft van de twintigste eeuw begint de terugloop van het kerkbezoek. De gevolgen worden spoedig duidelijk. In 1968 wordt een begin gemaakt met het samenvoegen van de Bonifatius en de Anna-parochie. Ook de kapelaans, de parochiële scholen en de broeders en de zusters verdwijnen. Wegens de teruglopende aantallen kerkgangers werd de grote kerk ("De Grote Bon") in 1982 verlaten. Men ging voortaan gebruik maken van een in de pastorie gemaakte kerkzaal ("De Kleine Bon"). De grote kerk werd in

Katholicisme in Amsterdam –

kerken in Oost – Gerardus Majella



Toen de Indische Buurt zich rond 1900 begon te ontwikkelen, ontstond al snel behoefte aan een katholieke kerk. De dichtstbijzijnde kerk was de Bonifatius-kerk, maar die lag te ver weg. Gerard Hogeman, kapelaan in de Anna parochie, wordt op 10 oktober 1912 benoemd tot bouwpastoor. Ongeveer anderhalf jaar later staat er een stenen noodkerk op de hoek Borneo/ Sumatrastraat. De noodkerk werd op 25 maart 1914 ingezegend. Als beschermheilige van de nieuwe parochie wordt de volksheilige en redemptorist Gerardus Majella gekozen. In 1920 telde de parochie al 3.700 katholieken. Vijf jaar later was dit aantal opgelopen tot 9.300, waarna snel begonnen werd met

Katholicisme in Amsterdam –

kerken in Oost – Gerardus Majella



De Gerardus Majellakerk werd in 1925 gebouwd aan het Ambonplein naar een ontwerp van de architect Jan Stuyt. Stuyts eerste kerk was in 1899 de Pancratiuskerk in Sloten. Later volgde o.a. de Obrechtkerk. Zoals bij veel van zijn kerken is het ontwerp van de Gerardus Majellakerk geïnspireerd door de Byzantijnse kerken die hij tijdens een bedevaart naar Palestina in 1903 bezocht, met name de Aya Sophia in Istanboel. De belangrijkste verwijzing naar de Byzantijnse architectuur is de grote vieringtoren. Boven: tekening van besneeuwde Gerardus Majellakerk (winter 1934) van Max Nauta.

Kerken in Amsterdam –

kerken in Oost – Gerardus Majella

- Op 29 juli 1925 werd de eerste steen gelegd voor de Gerardus Majellakerk. De koepelkerk met ruim 1.400 plaatsen werd op 8 december 1926 ingewijd door de toenmalige deken van Amsterdam, Stroomer. Het H. Sacrament wordt dan van de noodkerk in processie naar de nieuwe kerk overgebracht.
- De kerk werd het middelpunt van een katholiek complex in Amsterdam-Oost, waartoe onder meer ook de pastorie, een patronaatsgebouw, een kleuterschool, een jongens- en een meisjesschool (Pastoor Hesselveldscholen), het zusterhuis Sint Theresia en woningen zouden behoren. Er was vanaf de ingebruikname van de noodkerk een bloeiend parochieleven. Al in 1914 kwam er de vereniging H. Familie met aparte afdelingen voor mannen en vrouwen. Voor de meisjes van 12 tot 17 jaar werd de Mariacongregatie opgericht. Verder kwam er op 28 april 1915 een jongenspatronaat in een voormalige haringhal aan de Borneostraat 8. Het patronaat was gericht op ontspanning en vorming van de jeugd. Er waren gymnastiekuitvoeringen en volksdans –en toneeluitvoeringen. Aan de Borneostraat 4 werd in 1915 een katholieke bibliotheek geopend. In 1919 volgde de oprichting van de katholieke voetbalvereniging Ambon, in 1922 voor volwassenen de Derde orde van de H. Franciscus en in 1928 werd een afdeling van de Sint Jozefgezellen opgericht. Voor meisjes die de Mariacongregatie ontgroeid waren (17 tot 25 jaar), kwam er de Lidwinacongregatie.

Kerken in Amsterdam –

kerken in Oost – Martelaren van Gorcum



Van oudsher behoort de katholieke bevolking van de Watergraafsmeer tot de parochie van Diemen. De Bouwmaatschappij Linnaeuspark laat in 1900 in de Watergraafsmeer een groot park, het Linnaeuspark, aanleggen en biedt dan de bisschop van Haarlem een stuk grond aan de Linnaeusparkweg, aan om er een kerk te bouwen. Men wil graag een kerk, omdat daaromheen gemakkelijker een dorpscentrum zal groeien. Een bouwcommissie onder leiding van pastoor Busch besluit een hulpkerk te bouwen. In oktober 1902 wordt de hulpkerk, ontworpen door architect Paul de Jongh en gebouwd door de Amsterdamse aannemer Hillen en Roosen, ingezegend door de deken van Amsterdam. Zij zal tot 1934 dienst zal doen. De Jongh merkte op, zende de eerste

Katholicisme in Amsterdam

kerken in Oost – Martelaren van Gorcum



Boven: interieur van de
noodkerk

Katholicisme in Amsterdam

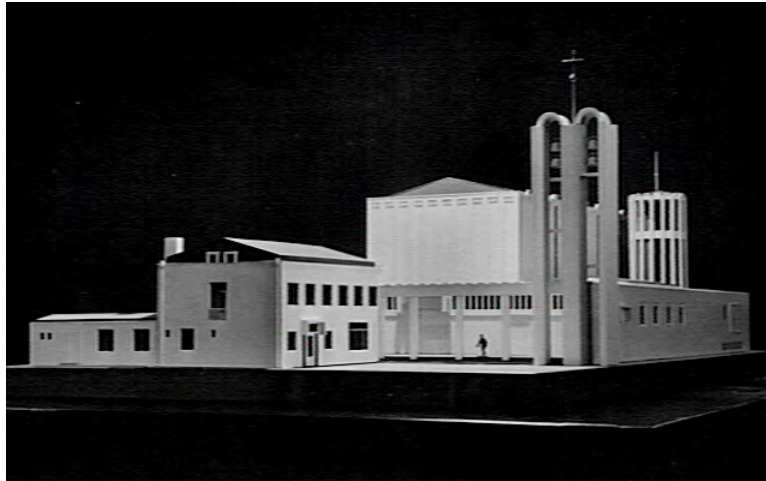
kerken in Oost – Martelaren van Gorcum



De pastorie lag tegenover de hulpkerk. Daar woonde vanaf 1903 kapelaan Nuijen. In 1925 arriveren de zusters van het Arme Kind Jezus, die aan de parochiescholen les gaan geven. Zij worden gehuisvest in een huis aan de Linnaeusparkweg 31. In 1918 koopt het kerkbestuur al de grond waarop later het Linnaeushof zal ontstaan. De Hofkerk (HH. Martelaren van Gorkum) werd gebouwd in 1927 (links) naar ontwerp van architect Kropholler (1882-1973). Rechts: Martelaren van Gorcum met Linnaeushof in aanbouw.

Katholicisme in Amsterdam –

kerken in Oost – Christus Koning



De parochie Christus Koning is op 2 april 1951 bij decreet van de bisschop van Haarlem opgericht. De Christus Koningkerk is gebouwd voor de gezinnen in de Transvaalbuurt uit dankbaarheid voor het einde van de Tweede Wereldoorlog met geld dat onder de parochianen is ingezameld. Omdat er in de Transvaalbuurt geen plaats was, kreeg de kerk een plek net over de brug van de Ringdijk in de Don Boscobuurt op de James Wattstraat. Het parochiegebied van deze Votiefkerk kwam tot stand door afscheiding van de bestaande parochies de HH Martelaren van Gorcum en H. Thomas van Aquino. In 1958 werd de eerste steen gelegd voor de kerk. Een jaar later werd de kerk ingewijd.

Katholicisme in Amsterdam –

kerken in Oost – Heilige Familie



De kerk van de H. Familie aan de Zaaiersweg in Tuindorp-Watergraafsmeer werd op 15 juli 1952 gewijd. De kerk was oorspronkelijk wit, maar werd in 1962 schoon-gemaakt, waardoor de rode baksteen zichtbaar werd. De architecten waren Van Oerle en Schrama. Bij de kerk lag aan de Zaaiersweg het klooster van de H. Familie.

Katholicisme in Amsterdam

kerken in Oost – St. Petrus Banden



Na goedkeuring van het ontwerp van de Amsterdamse architecten Lippits (1869-1941) en Scholte door de gemeente en het bisdom werd de opdracht voor de bouw van de kerk gegund. Op 27 oktober 1910 kon de nieuwe kerk in gebruik worden genomen. De bouwpastoor Geenen droeg de laatste mis op in De Hoop, waarna het H. Sacrament van De Hoop werd overgedragen naar de nieuwe kerk. Daar werden het Tantum ergo en een feestlied aangeheven en werd de zegen met het Allerheiligste gegeven. De kerk werd pas op 23 juli 1917 ingewijd, waarbij relieken van de H. Fortunatus en de H.H. Martelaren van Gorcum in het altaar werden ingemetseld. De kerk werd, net als de schuilkerk De Hoop, gewijd aan Sint Petrus Banden. De oude schuilkerk werd verenigingsgebouw.

Katholicisme in Amsterdam

kerken in Oost – De Hoop



Met de inwijding in 1910 van een nieuwe Sint Petrus Bandenkerk naast de uit 1882 date-rende pastorie, verliest De Hoop haar functie als kerk. De kerk werd verbouwd tot parochiehuus. Er werden films gedraaid en er waren toneelspelen van de R.k. Toneelgroep De Elegasten en muziekuitvoeringen. De Katholieke Arbeidersjeugd kwam er samen. Eenmaal per maand was er een dansavond. Toen het verenigingsleven in de jaren zestig afnam, werd De Hoop gebruikt als orgelschool. In 1990 brandde het gebouw bijna volledig af. Vanaf 1994 werd geld ingezameld voor de wederopbouw van De Hoop. Aan de hand van oude foto's werd het interieur van de kerk gereconstrueerd. Op 27 februari 1998 werd de voormalige schuilkerk heropend. De kerk wordt nu o.a. voor

Katholicisme in Amsterdam

kerken in Oost – St. Urbanus



De St. Urbanus in Duivendrecht behoort tot de gemeente Ouderkerk. De kerk werd in 1878 opgetrokken in neo-romaanse stijl naar ontwerp van architect Theo Asseler. De kerk is op 16 juli 1879 geconsacreerd door Mgr. Snickers, de bisschop van Haarlem.

Katholicisme in Amsterdam – kerken in Noord

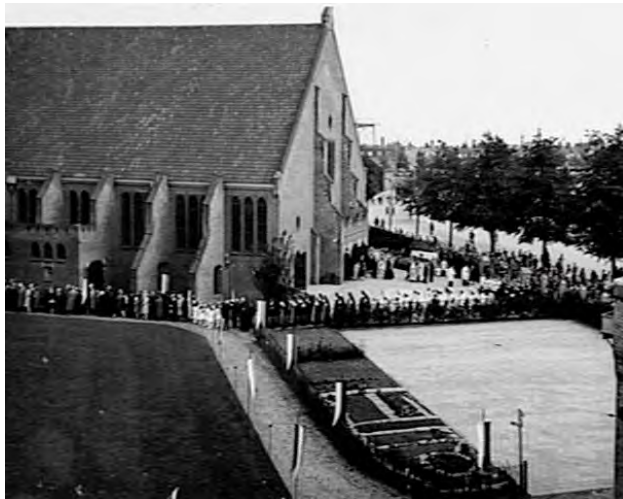
- Tegenover Amsterdam lag eeuwenlang een landtong, de Volenwijk, die aansloot op de Waterlandse Zeedijk. Het dorpje Nieuwendam ontstond in 1516 nadat de Waterlandse Zeedijk was doorgebroken.
- Na de opening van het Noordzeekanaal in 1876 krijgt Amsterdam dringend behoefte aan industrieterreinen in Amsterdam-Noord. Zo vestigt Fokker er zijn vliegtuigenfabriek na de Eerste Wereldoorlog. In de loop van de 20e eeuw ontwikkelt Amsterdam-Noord zich tot het belangrijkste industriegebied van Amsterdam. De zware industrie (Draka, Stork), petrochemische industrie (Shell, Ketjen) en de scheepsbouw (ADM en NDSM) komen tot grote bloei. De Nieuwendammerham en de Buiksloterham worden drooggemaakt. Amsterdam-Noord kreeg zijn huidige omvang toen de gemeente in 1921, behalve in het westen en zuidoosten, ook in het noorden landelijke gebieden annexeerde. In dat jaar werden de gemeenten Buiksloot, Nieuwendam (met Zunderdorp) en Ransdorp (met Schellingwoude, Durgerdam en Holysloot) geannexeerd.

Katholicisme in Amsterdam – kerken in Noord

- Door de annexatie van de buurgemeenten ontstond ruimte voor de bouw van nieuwe wijken. Het werden de voor Amsterdam-Noord kenmerkende tuindorpen. Deze tuindorpen zijn tussen 1912 en 1930 gebouwd door de Amsterdamse woningbouwverenigingen. De eerste woningen werden in 1912 rond het Spreeuwenpark gebouwd. In 1916 volgde de Van der Pekbuurt, in 1919 Tuindorp Oostzaan, Tuindorp Nieuwendam (1922), Floradorp (1926) en Tuindorp Buiksloterham (1929).
- Katholieke woningbouwverenigingen werkten mee aan de bouw van deze tuindorpen. Door de sterke groei van Amsterdam-Noord na de Tweede Wereldoorlog ontstonden diverse parochies naast die van de H. Augustinus (1669) die door paters Augustijnen werd bediend. Ook de parochie van de H. Rita (1918), de parochie van het Allerheiligst Sacrament Tuindorp-Oostzaan (1925) en de Salvator parochie (1966) werden door de Augustijnen lange tijd bediend. Alleen de H. Stephanus (1933) werd door Franciscanen bediend. In 1964 kwam er de H. Pastoor van Arsparochie bij. In 2002 werden de zes parochies van Amsterdam-Noord gefuseerd tot één nieuwe parochie. Van de zes kerken zijn er vervolgens drie buiten gebruik gesteld.

Katholicisme in Amsterdam –

kerken in Noord – St . Rita



Oorspronkelijk behoorde Amsterdam over het IJ bij de St. Augustinusparochie te Nieuwendam en bij het dekenaat Purmerend. Het was een gebied met aanvankelijk weinig katholieken. In 1905 kocht het kerkbestuur van Nieuwendam een stuk grond aan de Laanweg 14, waar een hulpkerk werd gebouwd, toegewijd aan de H. Rita. Inwijding van deze hulp-kerk had plaats 16 mei 1906 door de deken van Purmerend. De eerste openluchtprocessie met het Allerheiligste is er op Sacramentsdag, juni 1906. *“Bijzonder feestelijk en niet zonder roomse trots waren de jaarlijkse processies op Sacramentsdag rondom de kerk. Alle kerkgangers liepen mee: vrouwen voorop, mannen daarachter, gevolgd door het zangkoor en de priester met het Allerheiligste naar het rustaltaar achter de kerk op een meter Van Dijk zijn prech-*

Katholicisme in Amsterdam –

kerken in Noord – St. Rita

In 1907 werd bijvoorbeeld de jonge-lingenvereniging “Voor Eer en Deugd” op, die de bevordering van de rein-heid van zeden en bestrijding van onzedelijkheid tot doel had. Vanwege de vele kinderen in de parochie was het ledental van deze vereniging groot. Amsterdam Noord blijft zich ook in een zeer snel tempo uitbreiden. Op het sinds 1908 opgehoogde land van de Nieuwendammerham kwamen in 1912 de eerste woon-huizen van de R.K. Woningbouw-vereniging Dr. Schaepman aan het Spreeuwenpark en de Meeuwenlaan. In 1917 kwamen de eerste woningen van de R.K.

In de jaren dertig komt de katholieke jeugdbeweging op gang. In de parochie van de H.Rita komt er de R.K. Verkennergroep Sint Augustinus, met een welpenorde voor de jongsten, een verkennerstroep en de Vordertrekkersstam voor de jongeren vanaf 16 jaar. Dat jaar kwam er ook een afdeling van de vrouwenbeweging De Graal in de parochie. Het Graalhuis St. Lioba lag aan de Meeuwen-laan 124. Eind 1936 waren in de parochie 75 meisjes lid van De Graal, de Verkenners hadden ongeveer 140 leden, de Kruisvaart ongeveer 130, de St. Josephgezellen 75 en de Sint Agnes speeltuin ongeveer 400. Ter ondersteuning van de armenzorg kwam er een afdeling van de Vereniging tot Weldadigheid van de Allerheiligste Verlosser.

Katholicisme in Amsterdam –

kerken in Noord – St. Rita



Het kerkje aan de Laanweg, dat op 13 juli 1918 parochie was geworden, was voor een groot deel van de parochianen moeilijk bereikbaar geworden. Op 13 Juli 1921 wordt daarom de eerste steen voor een nieuwe kerk aan het Hagedoornplein gelegd. De kerk met 1.100 plaatsen werd ontworpen door de architect Kropholler. Boven de drie toegangsdeuren stond de tekst gebeiteld: *“Zelfs in den guren wintertijd bloeien lenterozen op Sint Rita’s gebed”*. De kerk werd op 15 juni 1922 ingewijd. Tijdens de viering van een kindermis op 18 juli 1943 wordt de kerk door een zware bom getroffen, waarbij 11 doden vallen. Ook het zusterklooster van St. Rosa naast de kerk wordt zwaar getroffen. Vele zusters liggen onder het puin, zeven van hen overleven het bombardement niet. Onder de doden van het bombardementen zijn ook 16 parochianen.

Katholicisme in Amsterdam –

kerken in Noord – St. Augustinus



De oudste katholieke kerk in Amsterdam -Noord is de Sint Augustinuskerk aan de Nieuwendammerdijk. In het dorpje Nieuwendam werd al in 1669 door Augustijnen een statie gesticht. Op 19 juni 1888 werd de eerste steen gelegd voor een nieuwe kerk naar een ontwerp van Alfred Tepe. De geschiedenis van de bouw en inwijding van de kerk vindt men vereeuwigd in een gedenksteen onder de toren die vermeldt: *'Hanc in honorem S. P. N. Augustini ecclesiam consecraeit Ill. mus ac Rev. mus Dums CASPAR Jozeph Episcopus Harkmensis Anno 1869 Die Io Julii Parocho J. van Sleuwen, architecto A. Tepe, operis prefecto G. A. Ebbens'*

Katholicisme in Amsterdam –

kerken in Noord – St. Augustinus



De Sint Stephanus werd gebouwd om de Rita te ontlasten. De Franciscanen namen de Sint Stephanus onder hun hoede. Met moeite werd de financiering voor de nieuwe kerk geregeld. De architect werd K.P. Tholens. Op 17 september 1933 werd de kerk ingewijd door de deken van Amsterdam, mgr. Van Noort. De kerk werd op 17 juli 1943 door een verdwaalde Engelse bom getroffen, die bestemd was voor de Fokker fabrieken. Met Kerstmis 1943 was de schade hersteld. In 1952 werd met de bouw van een parochie-huis begonnen, Huize Sint Antonius. Linksboven: groepsfoto van Franciscanen voor de Stefanuskerk. Linksonder: de kerk en het bijbehorende klooster van de Franciscanen.

Kerken in Amsterdam

kerken in Noord – Allerheiligst Sacrament



De parochie van het Allerheiligst Sacrament werd in 1925 gevestigd in Tuindorp-Oostzaan. De kerk van het Allerheiligst Sacrament, die werd bediend door de paters Augustijnen, werd een hulpkerk van de St. Augustinus in Nieuwendam. Vanaf 1922 werd de mis in een schuur opgedragen, die als kerk was ingericht. In 1925 werd een noodkerk gebouwd, die tot 1952 dienst zou doen. Bij de kerk kwam een pastorie en aan de Kometensingel 179 een fraterhuis. Linksboven: de schuurkerk, die als noodkerk dienst deed. In 1952 werd de kerk van het Allerheiligst Sacrament (linksonder) ingewijd door mgr. Huibers. Het ontwerp was van Evers en Sarlemijn. In 2008 werd de kerk buiten gebruik

Deel 5 Katholieke kunst



Katholieke kunst



Het interieur van de kerken die vanaf 1900 in Amsterdam werden gebouwd, werd ingericht met moderne kunst. Diverse kunstenaars van uiteenlopende stromingen hebben daaraan meegewerkt. De moderne katholieke kunst deed zijn intrede met de in 1901 in Amsterdam op initiatief van Jan Kalf opgerichte kunstkring De Violier. De in 1905 tot het katholicisme bekeerde kunstenaar Jan Toorop werd was een van de leden van De Violier. Toorops symbolisme probeerde door middel van lijnen bepaalde gevoelens en stemmingen over te brengen. De kunst kwam in dienst te staan van de mystiek. Links: Jan Toorop: Veronica (1916) .

Katholicisme in Amsterdam - kunst



Het "Instituut voor Kerkelijke Kunst Sint Bonifacius" was in 1931 opgericht en had als doel de kerkelijke kunst in Nederland te bevorderen, te bemiddelen tussen kunstenaar en opdrachtgever en tentoonstellingen te houden op het gebied van de paramentiek, schilder- en beeldhouwkunst en edelsmeedkunst. Het instituut bezat toonzalen en een paramentenatelier aan de Leidse-gracht 18. Diverse belangrijke Nederlandse kunstenaars sloten zich aan bij dit initiatief, waaronder Joep Nicolas, Otto van Rees, Henri Jonas, Hendrik Wiegiersma, Matthieu Wiegman, Nico Witteman, Mari Andriessen en Albert Termote. Een andere belangrijke kunstenaar uit de beginperiode van de katholieke moderne kunst is Hans Mengelberg, een zoon van de dirigent Willem Mengelberg. Links: Mariabeeld (1909) door Hans Mengelberg gemaakt voor de bedevaartplaats Heilig Hart.

Katholicisme in Amsterdam - kunst



Stromingen als het cubisme en het expressionisme en de naoorlogse stromingen namen in de jaren twintig de positie van de kunst van de gilden en werkplaatsen uit de periode van 1853 tot 1920 over. De kerkelijke kunst kreeg een individueel karakter. Belangrijke katholieke kunstenaars in de periode na 1920 waren de schilders Charles Eyck (1897-1983), Matthieu Wiegman (1886-1971) en Otto van Rees (1884-1957), de glazeniers Joep Nicolas (1897-1972) en Alex Asperslagh (1901-1984), de dichter Jan Engelman, de architecten Granpré Molière (1883-1972) en Krop-holler (1882-1973) en de beeldhouwers Mari An-driessen (1897-1979), Charles Vos (1888-1954) en Albert Termote. Hun werken zijn te vinden in de Obrechtkerk, Vredeskerk, kapel van het Ignatius-gymnasium aan de Hobbemakade en de Agneskerk. Links: print (1925) van Joep Nicolas, type pelgrims

Katholicisme in Amsterdam - kunst



Links: St. Franciscus aan het hof van de sultan, tekening door Alex Asperslagh, 1927. De tekening is opgenomen in een album met werken van katholieke kunstenaars ter gelegenheid van de M.A.C.T.A., de Missie-Actie-Congres-Tentoonstelling-Amsterdam die van 5 tot 13 november 1927 plaatsvond in het Paleis voor Volksvlijt. Om geld in te zamelen voor de missie werd een album samengesteld met autografen van beroemde kunstenaars, dat op 12 november geveild werd. Asperslagh maakte in 1931 glas-in-loodramen voor de doopkapel van de Vredeskerk in Amsterdam.

Katholicisme in Amsterdam - kunst



Veel Amsterdamse katholieke kerkklokken zijn in de Tweede Wereldoorlog omgesmolten, waardoor er maar weinig van deze oude kerkklokken over zijn. Een aantal van de klokken is met sluiting en sloop van kerken naar parochies buiten Amsterdam overgegaan. Zowel de oude als de nieuwe Amsterdamse kerkklokken hebben namen en inscripties: St. Vincentius a Paola: *'Ik heet Henricus, gelijk pastoor, doch mijn stem klinkt verder door.'* (1950); St. Pancratius (Sloten): *'Agnes is mijn naam, God zal ik loven, De levenden roepen, De Doden betreuren.'* (1901). Links: het inwijden van de klokken van de St. Thomas van Aquino aan de Rijnstraat. Na de sluiting van de kerk verblijven de klokken nu de

Katholicisme in Amsterdam - kunst



Na de Alteratie kwamen er kleinere orgels op maat die in de schuilerkerken pasten. In de 18^e eeuw was Johannes Pieter Hilgers in Amsterdam als orgel-bouwer actief. Met de bouw van nieuwe kerken in de 19^e eeuw kwam er een grote vraag naar nieuwe grote kerkorgels, ook in Amsterdam. Amsterdam kent een grote diversiteit aan kerkorgels. Veel van de 19^e en 20^e eeuwse orgels in Amsterdamse katholieke kerken zijn in Amsterdam en omstreken gebouwd, o.a. door de firma's P.J. Adema & Zoon (Amsterdam) en Pels (Alkmaar). Adema is oorspronkelijk in 1855 in Friesland begonnen en was daarmee de eerste katholieke orgel-ouwer sinds de Alteratie. Een van de Friese gebroeders Adema (Piet) vestigde zich naar aanleiding van de bouw van het orgel van de Mozes en Aaron in 1877 aan de Lauriergracht in Amsterdam. Het orgel van de St. Willibrorduskerk in Amsterdam is gebouwd door P.J. Adema & Zoon in 1877.

Katholicisme in Amsterdam - kunst



Het door de Franse orgelbouwer Aristide Cavallé-Coll (1811-1899) gebouwde orgel van de Augustinuskerk is een van de vijf orgels van zijn hand die zich in Nederland bevinden (linksonder). Het orgel is niet zo groot, maar het is door de bouwer van zeer goede materialen gemaakt, en zeer efficiënt ingericht. Een van de andere orgels van hem bevindt zich in de Joannes en Ursulakapel op het Begijnhof. Linksboven: Aristide Cavallé-Coll (1811-1899), een Frans orgelbouwer die wel wordt beschouwd als de grootste orgelbouwer van de negentiende eeuw. Hij had maar liefst vijf werkplaatsen in Parijs.

Katholicisme in Amsterdam

media& literatuur



In 1924 werd naast het tijdschrift Roeping het maandblad De Gemeenschap opgericht. Van 1925 tot en met september 1941 werd dit het leidende literaire tijdschrift voor katholieke jongeren. Redactieleden waren onder andere Jan Engelman, Hendrik Kuitenbrouwer, Willem Maas, Albert Kuyle en Anton van Duinkerken. Links: Anton van Duinkerken, Herman Rutters en Jan Engelman op het terras van café Scheltema in Amsterdam.

Katholicisme in Amsterdam

media & literatuur



Tot de Amsterdamse katholieke auteurs van na de Tweede Wereldoorlog worden onder andere Godfried Bomans (1913-1971), Michel van der Plas (1927) en Kees Fens (1929-2008) gerekend. Bomans (links) was jarenlang de meestgelezen schrijver van Nederland. Bomans studeerde van 1933 tot 1939 aan de Universiteit van Amsterdam. Michel van der Plas schreef onder andere biografieën over katholieke kopstukken als Guido Gezelle, Joseph Alberdingk Thijm, Godfried Bomans en Anton van Duinkerken. Kees Fens groeide op in De Baarsjes en volgde zijn middelbare schoolopleiding aan het St. Ignatiuscollege in Amsterdam, waarna hij lange tijd als leraar Nederlands

Katholieke kunst media & literatuur



De katholieke media hebben zich in de periode van het rijke roomse leven volop kunnen ontwikkelen. Dat geldt zowel voor kranten en tijdschriften als voor radio en televisie. In 1925 richtte de Amsterdamse dominicaan Perquin (1865-1938), pastoor van de Dominicus, de Katholieke Radio Omroep (KRO) op, waarvan hij tussen 1926 en 1938 voorzitter was. Linksboven: luisteraars in het Sint-Dominicuspatronaat, Herengracht 46, Amsterdam tijdens de eerste KRO-uitzending (1925). Linksonder: pater Perquin tijdens het godsdienstig halfuurtje in KRO-gebouw aan de Herengracht 46, Amsterdam.

Katholieke kunst media & literatuur



Links: 60 jaar Katholieke
Nederlandse
Journalistenkring (KNJK) in
het Americain Hotel in
Amsterdam (1962).

De Volkskrant werd vanaf 2
oktober 1919 uitgegeven als
weekblad van de katholieke
arbeidersbeweging. Rechts:
Redactie van *De Volkskrant* aan
de Nieuwe Zijds Voorburgwal.

